

<i>Rodzaj dokumentu:</i>	Materiał dodatkowy
<i>Zagadnienie:</i>	Doskonalenie umiejętności tworzenia wypracowania na poziomie rozszerzonym z wykorzystaniem zasad oceniania
<i>Egzamin:</i>	Egzamin maturalny
<i>Przedmiot:</i>	Język polski
<i>Poziom egzaminu:</i>	Rozszerzony
<i>Adresaci dokumentu:</i>	Nauczyciele języka polskiego Uczniowie szkół ponadpodstawowych
<i>Data publikacji dokumentu:</i>	19 października 2022 r.

Zespół redakcyjny:

dr Kinga Białek (UW)
dr Wioletta Kozak (CKE)
Agnieszka Romerowicz (CKE)
Wioletta Łakoma-Sabat (CKE)

Recenzenci:

dr Tomasz Karpowicz (UW)
dr Marcin Smolik (CKE)
dr Romana Patyk (OKE w Jaworznie)
Teresa Bulska-Leśniak (OKE w Krakowie)
Zbigniew Kosiński (OKE w Łomży)
Sławomira Wójcik (OKE w Łodzi)
dr Mariusz Chołody (OKE w Poznaniu)
Grzegorz Sawa (OKE w Warszawie)
Beata Kwapińska (OKE we Wrocławiu)

Materiał został opracowany przez Centralną Komisję Egzaminacyjną we współpracy z okręgowymi komisjami egzaminacyjnymi.

Centralna Komisja Egzaminacyjna
ul. Józefa Lewartowskiego 6, 00-190 Warszawa
tel. 22 536 65 00
sekretariat@cke.gov.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Gdańsku
ul. Na Stoku 49, 80-874 Gdańsk
tel. 58 320 55 90
komisja@oke.gda.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Jaworznie
ul. Adama Mickiewicza 4, 43-600 Jaworzno
tel. 32 616 33 99
oke@oke.jaworzno.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Krakowie
os. Szkolne 37, 31-978 Kraków
tel. 12 683 21 99
oke@oke.krakow.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Łomży
al. Legionów 9, 18-400 Łomża
tel. 86 473 71 20
sekretariat@oke.lomza.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Łodzi
ul. Ksawerego Praussa 4, 94-203 Łódź
tel. 42 634 91 33
sekretariat@lodz.oke.gov.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Poznaniu
ul. Gronowa 22, 61-655 Poznań
tel. 61 854 01 60
sekretariat@oke.poznan.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
w Warszawie
pl. Europejski 3, 00-844 Warszawa
tel. 22 457 03 35
info@oke.waw.pl

Okręgowa Komisja Egzaminacyjna
we Wrocławiu
ul. Tadeusza Zielińskiego 57, 53-533 Wrocław
tel. 71 785 18 94
sekretariat@oke.wroc.pl

1. Jak pracować z kryteriami oceny wypracowania? Wprowadzenie

Co to znaczy: efektywnie przygotowywać się do napisania wypracowania na egzaminie maturalnym z języka polskiego na poziomie rozszerzonym? Wiele osób planujących przystąpić do tego egzaminu zapewne zadaje sobie to pytanie. Przede wszystkim należy pamiętać o zgromadzeniu rzetelnej wiedzy na temat lektur i kontekstów. Równie ważnym aspektem przygotowania jest przećwiczenie umiejętności pisania wypracowania.

Jednym ze sposobów doskonalenia – u uczniów – umiejętności tworzenia dłuższych form wypowiedzi pisemnych jest praca z kryteriami. W praktyce szkolnej kryteria służą najczęściej do oceny pracy, jednak w tym ujęciu potraktujemy je jako zbiór wskazówek dla osób piszących, czyli jako kryteria sukcesu. Proponujemy pracę na lekcji tylko z tymi kryteriami, które odnoszą się do pełnej, wzorcowej realizacji. Uczniowie nie będą się zastanawiać nad tym, jaką punktację należy przyznać pracy, ale nad tym, jak udoskonalić tę pracę, żeby spełniała ona najwyższe kryteria.

Takie podejście ma kilka atutów:

- po pierwsze – osoby przygotowujące się do pisania zapoznają się z warunkami, które muszą spełnić, aby uzyskać maksymalną liczbę punktów. Kryteria wykorzystują do omówienia i komentowania przykładowych rozwiązań, zaczynają je lepiej rozumieć, a w konsekwencji potrafią je wykorzystywać przy tworzeniu własnych tekstów
- po drugie – dzięki analizowaniu i komentowaniu rozwiązań rówieśników uczniowie staną się bardziej uważni, będą potrafili dostrzec różne aspekty każdego wypracowania
- po trzecie – jeśli takie lekcje będą często powtarzane, mogą przyczynić się do wytworzenia wśród uczniów nawyku powracania do własnego wypracowania z myślą o jego udoskonaleniu.

Należy jednak pamiętać o kilku niezbędnych warunkach efektywności takiej pracy. Przede wszystkim należy zacząć od dokładnego zapoznania się z kryteriami. Ważne jest, aby przed przystąpieniem do całościowej analizy wypracowania uczniowie mieli okazję ćwiczyć umiejętność analizy poszczególnych elementów pracy, takich jak argumentowanie, analiza i interpretacja tekstów, wykorzystanie kontekstów. Warto podczas lekcji przygotowujących do pisania wypracowania skorzystać z [materiałów dodatkowych](#) przygotowanych przez Centralną Komisję Egzaminacyjną.

Warto też zwrócić uwagę na fakt, że często w danej klasie powtarza się w pracach uczniów określony rodzaj błędu. Nauczyciel powinien wtedy przygotować samodzielnie przykładowe wypracowanie zawierające taki błąd, następnie zaplanować wspólną pracę z kryteriami, a potem poprosić uczniów o wprowadzenie modyfikacji we własnych tekstach.

Wreszcie – nauczyciele muszą pamiętać o tym, że uczniowie nie są egzaminatorami. Zapewne nie zwrócą więc uwagi na niuanse w wypracowaniach, wymagające pogłębionych kompetencji związanych z analizą tekstu. Celem proponowanego podejścia lekcyjnego nie jest przygotowanie egzaminatorów do pracy, ale pokazanie uczniom, jak rozumieć kryteria i jak wykorzystać je we własnej pracy na tyle, na ile jest to możliwe.

2. Zasady oceniania wypracowania jako kryteria sukcesu

Pracę na lekcji przygotowującej uczniów do pisania własnych wypracowań warto zacząć od analizy zasad oceniania. Pracujemy tylko z opisem najpełniejszej realizacji każdego kryterium, czyli takiej, za którą uczeń może otrzymać maksymalną liczbę punktów.

Każde kryterium musi zostać przeanalizowane i wyjaśnione. Na pierwszym etapie pracy można podzielić klasę na grupy, a każdej grupie przydzielić inne kryterium do opracowania.

Dobrym pomysłem jest wykorzystanie **metody grup eksperckich**:

- Grupy pierwotne (maksymalnie 4 osoby). Każda grupa dostaje inne kryterium do analizy. Grupa dyskutuje na temat tego, jak rozumie zapisy. Dodatkowo można poprosić, aby grupy opracowały zestaw pytań sprawdzających do samodzielnego wykorzystania przez uczniów. Każda osoba w grupie musi na tyle dobrze zrozumieć zagadnienie, żeby móc wytłumaczyć je innej grupie uczniów.
- Grupy mieszane (w skład nowych grup wchodzi przynajmniej jeden przedstawiciel poprzedniej grupy eksperckiej). Członkowie grupy dzielą się swoją wiedzą, tak aby każda grupa miała okazję opracować całość kryteriów.
- Powrót do grup pierwotnych. Członkowie grupy konfrontują ze sobą zdobyte informacje, aby sprawdzić, czy wszyscy wszystko rozumieją tak samo.

Podczas pracy grup nauczyciel pełni rolę osoby wspierającej działania ucznia, udziela wskazówek oraz dodatkowych wyjaśnień, rozstrzyga wątpliwości.

W TABELI 1. prezentujemy materiał zawierający przykładowe efekty pracy grup.

TABELA 1. Uczniowska analiza kryteriów oceniania wypracowania – efekt pracy metodą grup eksperckich

Kryterium		Nasze wskazówki	Pytania samosprawdzające
Spełnienie formalnych warunków polecenia	<p>W wypracowaniu nie występuje błąd kardynalny.</p> <p>ORAZ</p> <p>W wypracowaniu jest odwołanie do utworów literackich reprezentujących dwie epoki literackie oraz do lektury obowiązkowej z listy lektur zamieszczonej w arkuszu egzaminacyjnym.</p> <p>ORAZ</p> <p>Wypracowanie przynajmniej częściowo dotyczy problemu wskazanego w poleceniu.</p> <p>ORAZ</p> <p>Wypracowanie przynajmniej częściowo jest wypowiedzią argumentacyjną.</p>	<p>Błąd kardynalny oznacza na przykład: <i>nieznajomość losów głównego bohatera, nieznajomość fabuły lektury obowiązkowej, przytoczenie wydarzenia, którego nie było w tekście, pomylenie ważnego wątku albo pomieszenie wątków z różnych lektur.</i></p> <p>W wypracowaniu muszą być omówione trzy utwory literackie.</p> <p>W wypracowaniu musi znaleźć się kontekst.</p> <p>Wypracowanie musi odnosić się do problemu.</p> <p>Wypracowanie musi zawierać argumentację.</p> <p>Dobrze przeanalizuj temat. Odnos się do tych faktów z utworów literackich, co do których masz pewność. Pisząc o utworach literackich, pamiętaj, żeby przedstawiać, jak je rozumiesz, i w jaki sposób odnoszą się one do problemu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Jak rozumiem problem? ● Czy wyjaśnię go w swojej pracy? ● Czy odnoszę się do lektury obowiązkowej? ● Czy odnoszę się do dwóch innych utworów literackich? ● Czy przywołane utwory przynależą do dwóch różnych epok literackich? ● Czy w mojej pracy tylko przytaczam informacje z wybranych przeze mnie utworów literackich, czy także wyjaśnię moje rozumienie utworów, procesów historycznoliterackich, zjawisk literackich i kulturowych, komentuję, rozważam, oceniam itd.?

Kompetencje literackie i kulturowe	<p>Trzy utwory wykorzystane w pełni funkcjonalnie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bogata argumentacja. • Funkcjonalne wykorzystanie kontekstu. • Wypowiedź świadczy o erudycji zdającego. 	<p>Wszystkie trzy utwory literackie muszą być dokładnie omówione.</p> <p>Bogata argumentacja to taka, która pokazuje problem z wielu perspektyw, jest dogłębna, pokazuje, że dobrze znasz utwór literacki: rozumiesz jego problematykę (w tym jej związek np. programami epoki) i potrafisz analizować strukturę (np. kreację świata przedstawionego, motywy, tematy, toposy, aluzje).</p> <p>Kontekst musi pogłębiać odczytanie utworu literackiego, a dzięki temu rozwijać rozważane zagadnienie i ułatwić Ci przedstawienie tego, jak to zagadnienie rozumiesz.</p> <p>Erudycja to umiejętność wykorzystania różnych aspektów wiedzy polonistycznej (np. posługiwanie się odpowiednią terminologią, znajomością faktów).</p> <p><i>Sprawdź, czy w wypracowaniu na pewno pokazujesz, w jaki sposób omawiane utwory literackie pozwalają lepiej, głębiej zrozumieć i przedstawić problem. Znajdź taki kontekst, który wnosi coś nowego, pogłębia zrozumienie utworu lub problemu. Zastanów się, czy używasz odpowiedniej terminologii.</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Czy odnoszę się tak samo wnikliwie do wszystkich trzech utworów literackich? • Czy nawiązuję do problematyki i struktury utworów literackich? • Czy to, o czym piszę, pozwala zauważyć, jak rozumiem problem określony w temacie? • Czy fakty przytaczane przeze mnie zostały skomentowane i omówione? • Czy wykorzystuję swoją wiedzę polonistyczną? • Czy wybieram taki kontekst, który pogłębia rozumienie problemu, omawianych utworów literackich lub problemu, otwiera inne perspektywy, dopowiada, wyjaśnia itp.? • Czy wiem i wyjaśniam, dlaczego te, a nie inne utwory literackie warto przytoczyć?
Kompozycja	<p>Elementy treściowe wypowiedzi w całości lub w przeważającej części pracy są zorganizowane problemowo. Podział wypowiedzi jest poprawny zarówno w skali ogólnej (wstęp, część zasadnicza, zakończenie), jak i w zakresie struktury akapitów; sposób podziału tekstu pomaga w zrozumieniu tez zdającego. Dopuszczalna 1 usterka.</p>	<p>Problemowy układ treści oznacza, że każda część rozwinięcia pokazuje inny aspekt problemu.</p> <p><i>Praca musi zawierać wstęp i zakończenie. Nie wystarczy wyróżnienie akapitów, trzeba pamiętać o odpowiednim wprowadzeniu do rozważań i ich podsumowaniu.</i></p> <p>Pamiętaj o tym, żeby zapisać wstęp i zakończenie. W kolejnych akapitach powinno się wprowadzać nowe aspekty problemu.</p> <p><i>Spójność tekstu oznacza, że poszczególne części się łączą i że można wskazać, w jaki sposób do tego dochodzi (np. kontynuacja lub rozwinięcie myśli, kolejny argument</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Czy na początku pracy pokazuję, jak będzie się układał tok mojego rozumowania? • Czy kolejne akapity dodają coś do rozumienia problemu? Czy przedstawiają nową perspektywę? • Czy podsumowuję moje rozważania, przykładowo: dzięki uogólnieniu wniosków lub przez podkreślenie najważniejszych elementów mojej argumentacji? • W jaki sposób akapity łączą się w mojej pracy? • Czy mogę połączyć je spójnikami lub pytaniami?

	<p>Wypowiedź jest w całości spójna lub występują w niej nie więcej niż 2 zaburzenia w spójności (tj. logice, uporządkowaniu) na poziomie poszczególnych akapitów LUB całej wypowiedzi. Styl w całości lub w przeważającej części stosowny.</p>	<p>lub kontrargument). Sprawdź, czy możesz zadać pytanie pomiędzy kolejnymi akapitami lub wyobrazić sobie, że łączy te akapity jakiś spójnik.</p> <p>Stosowny styl to taki, który pasuje do oficjalnej odmiany języka. Nie powinno się stosować wyrazów i wyrażeń potocznych, ale także zbyt poetyckich czy urzędowych. Tekst powinien być przede wszystkim zrozumiały i precyzyjny – każdy czytelnik powinien zrozumieć, jaki jest przekaz.</p> <p>Przeczytaj swój tekst ponownie – sprawdź, czy nie ma w nim zbyt zawiłych zdań lub niejasnych sformułowań.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Czy wszystkie fragmenty mojej pracy są zgodne z tematem i istotne dla rozważanego problemu? ● Czy styl mojej pracy jest oficjalny? ● Czy wszystkie sformułowania są jasne? Czy w wypracowaniu nie ma fragmentów niejasnych?
--	---	---	---

Ten materiał będący efektem pracy grup uczniowie będą mogli wykorzystać do analizy przykładowego wypracowania.

3. Analiza przykładowej pracy

Analizę przykładowej pracy warto najpierw przeprowadzić wspólnie z uczniami w klasie. Należy im wyjaśnić, na czym polegają poszczególne etapy analizy. W ten sposób łatwiej będzie przygotować uczniów do późniejszej samodzielnej pracy. Do analizy warto wybrać takie wypracowanie, które pozwoli uczniom zwrócić uwagę na to, jak zrealizowano poszczególne kryteria, a także sformułować wskazówki potrzebne do modyfikacji i poprawy wypracowania. Należy pamiętać o tym, że celem analizy wypracowania jest nie „wystawienie oceny”, a opracowanie wskazówek do dalszej pracy i z myślą o doskonaleniu. Innymi słowy: nie zastanawiamy się nad tym, czy praca jest „dobra” czy „niedobra”, ale staramy się omówić jej cechy w odniesieniu do kryteriów oceniania i ze wskazaniem zarówno mocnych stron tej pracy, jak i obszarów wymagających zmian.

Należy pamiętać, że takie komentarze sformułowane przez uczniów nie mają i nie mogą mieć charakteru absolutnego i kategorycznego. Nauczyciele powinni podkreślić, że ten typ analizy jest elementem procesu uczenia się – wspólnie zastanawiamy się, co można udoskonalić.

W dalszej części opracowania przedstawiamy przykładową analizę wypracowania w wybranych kryteriach. W opracowaniu przedstawiono także propozycje samodzielnych działań uczniów, pogłębiających ich umiejętności, wraz z komentarzem dydaktycznym.

Temat wypracowania¹:

Kształtowanie własnej tożsamości [...] wiąże się z poczuciem odkrywania „ja” i własnego miejsca na świecie, poczuciem bycia całością oraz tworzeniem fundamentów do dalszego rozwoju. Poszukiwanie tożsamości jest jednym z najistotniejszych i najtrudniejszych zadań w ciągu całego życia człowieka. To, kim się czujemy, z jakimi wartościami się utożsamiamy, wpływa na nasze wybory życiowe, pełnione funkcje w społeczeństwie, wchodzenie w nowe role i determinuje naszą przyszłość. (Miroslaw Babiarz, Paweł Garbuzik)

Tożsamość jednostki. Rozważ, jaką rolę w fabule dzieła literackiego pełni kreacja bohatera literackiego. Punktem wyjścia do rozważań uczyń fragment tekstu Miroslawa Babiarza oraz Pawła Garbuzika.

W pracy odwołaj się do:

- *Hamleta* Williama Szekspira
- utworów literackich z dwóch różnych epok
- wybranego kontekstu.

---

¹ http://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/materialy_dodatkowe/pokazowe/Polski_PR/MPO_P_R0_100_2203.pdf

Przykładowa realizacja²

Mirosław Babiarczyk i Paweł Garbuzik twierdzą, że odkrywanie własnej tożsamości to nic innego jak odkrywanie własnego „ja”, a poszukiwanie siebie samego to jedno z najtrudniejszych zadań „w ciągu całego życia człowieka”. Takie stanowisko autorów zachęca do stawiania pytań: Czym jest tożsamość jednostki? Co to w istocie oznacza, że człowiek ma tożsamość? W jaki sposób tożsamość jest kształtowana? Co wpływa na ostateczny kształt tożsamości? I czy w ogóle tożsamość może przybrać ostateczny kształt? Czy tożsamość jest czymś „płynnym”, zależnym od okoliczności? A może jest czymś stałym, niezmiennym? Stanowi o niezmiennych czy o zmiennych cechach osobowości jednostki ludzkiej? Czy tożsamości należy poszukiwać? Jaką funkcję w konstruowaniu świata przedstawionego pełni tożsamość bohatera literackiego?

Zmagania jednostki z własną tożsamością stanowią oś fabuły w tragedii Williama Szekspira *Hamlet*. Na historię duńskiego dworu, jego zepsucie i zło patrzymy, idąc śladami młodego księcia. Tytułowy bohater to postać wręcz desperacko poszukująca siebie samego. Księżę duński, kierujący się pragnieniem wymierzenia sprawiedliwości, pomśzczenia swego ojca, jednoznacznie ironicznie i negatywnie traktuje własną matkę, która po śmierci męża ponownie wyszła za mąż za stryja Hamleta – Klaudiusza. Hamlet pragnie zemsty, lecz właśnie to pragnienie działa na niego negatywnie. On poszukuje własnej tożsamości, lecz świat, w którym przyszło mu żyć, nie sprzyja integracji osobowości, przeciwnie: niekorzystnie oddziałuje na bohatera. Należy wręcz powiedzieć, że zło w świecie staje się bezpośrednią przyczyną dezintegracji osobowości młodego bohatera. Nie mam wątpliwości, że w takim ujęciu tożsamość Hamleta jest tożsamością „płynną” – bohaterowi nie udaje się ukształtować własnej stabilnej tożsamości, ponieważ silne emocje, których doświadcza, negatywnie na niego wpływają. Te destrukcyjne, nieustabilizowane emocje stają się wręcz przyczyną lęków czy obaw Hamleta, wzmacniają jego poczucie beznadziejności, co bezpośrednio wpływa na tragizm postaci. Księżę odgrywa szaleństwo, ukrywa się za nim, tak jakby nie był gotowy do ujawnienia siebie przed światem. Doskonale widać to w scenie teatralnej – gra, ukrywanie prawdziwego oblicza, widowisko, są paradoksalnie sposobem ujawnienia prawdy. Rozterki tożsamościowe Hamleta jako postaci tragicznej stanowią zatem istotny element w fabule tragedii.

Z kolei bohater *Ferdydurke* Witolda Gombrowicza – Józio – jest ciekawym przykładem jednostki, która nie tylko kształtuje swoją tożsamość, lecz także nieustannie modyfikuje własną aktywnością w świecie przedstawionym powieści. W tekście widać wyraźnie powiązania między działaniami bohatera a przemianą otaczającej go rzeczywistości. Z jednej strony stwierdzamy, że Józio jest dojrzałym mężczyzną, którego – jak może się wydawać – tożsamość została już ugruntowana: bohater mieszka sam, jest pisarzem. Z drugiej strony – ku naszemu zaskoczeniu – spostrzegamy, że ten człowiek podlega, jakby na nowo i powtórnie, procesowi kształtowania tożsamości, który jednak okazuje się w rzeczywistości procesem dezintegracji i deformacji. W swej wędrówce przez rzeczywistość tekstową Józio konfrontuje swoją tożsamość z innymi ludźmi, wikła się w proces poszukiwania siebie samego jakby od nowa. Jednak ani w szkole, do której bohater trafia na nowo, ani na stacji – nigdzie Józio nie może i nie potrafi ugruntować własnej tożsamości. Dlaczego? Z powodu permanentnego uwikłania w tzw. formę. W myśli

² Przedstawione w materiale wypracowania są oryginalnymi pracami uczniowskimi.

Gombrowicza, przypomnijmy, forma to maska, udawanie, granie ról, teatralizacja... W takiej perspektywie tożsamość człowieka nie dość, że nie jest ukształtowana raz na zawsze, to jeszcze nigdy nie zostaje ukształtowana w pełni, ponieważ ludzka tożsamość podlega nieustannym przeobrażeniom, jest „płynna”, niestabilna, zależna od sytuacji, w której znajduje się człowiek, od zdarzeń, w których uczestniczy, a wreszcie od innych ludzi, którzy oddziałują na jednostkę niezwykle mocno. Dlatego historia Józia – i wielu innych bohaterów *Ferdydurke* – uzmysławia, że tożsamości nie można ukształtować ostatecznie, przeciwnie: jest ona zmienna i „płynna” właśnie.

Z problemem kształtowania własnej tożsamości boryka się również bohater *Tanga* Sławomira Mrożka. Artur, bo o nim mowa, jest młodym, bardzo wrażliwym człowiekiem, któremu przyszło żyć w świecie tzw. odwróconych wartości. Ten świat, ukazany w konwencji groteskowej, nie gwarantuje Arturowi stabilności, przeciwnie – staje się przyczyną dezintegracji tożsamości bohatera. Bo czy w rzeczywistości wykreowanej w dramacie jako niestabilna, taka, w której tradycyjny system wartości jest odwrócony, można harmonijnie kształtować własną tożsamość? Wątpię. Artur – podobnie jak Hamlet – nie znajduje oparcia ani w świecie, ani w rodzinie – matka Eleonora czy ojciec Stomil nie są stabilnymi punktami odniesienia dla młodego bohatera, a stają się źródłem poczucia nieszczęścia i niestabilności emocjonalnej właśnie. Taki świat nie wpływa pozytywnie na jednostkę, jest destrukcyjny. Dlatego Artur to postać tragiczna, uwikłana we wrogą rzeczywistość, dekonstruującą jego tożsamość. Kreacja postaci literackiej wynika zatem z układu zdarzeń w utworze: to zdarzenia i relacje bohatera – w tym przypadku Artura – z innymi bohaterami utworu kształtują, a właściwie zniekształcają, jego tożsamość.

Z pewnością człowiek poszukujący własnej tożsamości staje przed niełatwym zadaniem, o czym dobitnie przekonują przywołane przeze mnie postacie literackie. Kondycja tożsamościowa człowieka zależy przecież od różnych okoliczności: od innych ludzi, zdarzeń, sytuacji emocjonalnych itd. Aby ukształtować własną tożsamość, warto – i należy – mieć świadomość tych zależności. To dzięki temu człowiek zwiększa szansę na stabilne kształtowanie siebie samego i wyznawanego systemu wartości. Z tych powodów, podkreślam, zgadzam się z Babiarzem i Garbuzikiem, ponieważ ich uwagi na temat tożsamości można odnieść zarówno do realnego człowieka, jak i do kreacji bohaterów literackich. Dlatego to właśnie dzięki literaturze i wielu innym tekstom kultury możemy lepiej zrozumieć, dlaczego jednostka ludzka nie rodzi się z jednolitą tożsamością, petryfikowaną od czasów wczesnego dzieciństwa. Zauważmy, że człowiek, jako byt na wskroś złożony, wewnątrznie niejednokrotnie sprzeczny i skomplikowany, nieustannie podlega różnym wpływom, co w konsekwencji sprawia, że ludzka tożsamość jest czymś zmiennym. Dlatego uważam, że tożsamość przeobraża się tak, jak człowiek żyjący w świecie: właściwości ludzkiej psychiki zależą od wielu różnych okoliczności. Tym samym tożsamość, czyli wyobrażenie człowieka o sobie samym, jest nieustannie kształtowana.

A. Analiza tematu. Spełnienie formalnych warunków polecenia (SFWP)

W podanym temacie odniesiono się do problemu kształtowania tożsamości jednostki jako tematu obecnego w literaturze. W poleceniu zawarto także cytaty, który należy przeczytać i przeanalizować przed przystąpieniem do pisania wypracowania. Warto tu skorzystać z materiału opracowanego przez CKE, dotyczącego [cytatu w temacie wypracowania](#).

Cytat w temacie

Przedstawiony cytat odnosi się do procesu odkrywania przez jednostkę własnego „ja”, do poszukiwania miejsca w świecie i w społeczeństwie, a także – do tworzenia własnego systemu wartości. Autorzy tekstu wskazują, że jest to najważniejszy etap w życiu człowieka.

Problem wskazany do omówienia

W poleceniu sformułowano także problem: tożsamość jednostki oraz w tym kontekście, wpływ kreacji bohatera literackiego na dzieło. Można zatem się spodziewać, że wzorcowa praca będzie dotyczyła analizy takich sposobów kreowania bohatera literackiego, które odnoszą się do poszukiwania przez niego własnej tożsamości.

Materiał literacki do omówienia

Zdający powinni przywołać *Hamleta* Williama Szekspira i dwa inne utwory literackie, a także omówić wybrany kontekst. Trzeba pamiętać o tym, aby przywołane utwory literackie reprezentowały dwie różne epoki literackie.

Kolejnym etapem analizy przykładowego wypracowania będzie jego pierwsza, całościowa lektura, która ma na celu sprawdzenie, czy można tekst uznać za spełniający formalne warunki polecenia. Wnioski z tej części pracy można sformułować następująco:

- w wypracowaniu znalazło się omówienie lektury wskazanej w poleceniu (*Hamlet*)
- praca odnosi się także do dwóch innych utworów literackich z dwóch różnych epok (*Ferdydurke* i *Tango*)
- wypracowanie przynajmniej częściowo odnosi się do problemu podanego w poleceniu (tworzenie tożsamości jednostki i jej wpływ na kreację świata przedstawionego)
- w pracy przynajmniej jeden akapit ma charakter argumentacyjny
- w wypracowaniu nie pojawił się błąd kardynalny.

B. Kompetencje literackie i kulturowe (KLiK)

Ten etap analizy wypracowania będzie wymagać ponownej lektury wypracowania, tym razem skupionej na jakości wykorzystania tekstów i kontekstu w wypracowaniu. Warto posłużyć się tutaj (dla ułatwienia) pytaniami sprawdzającymi (przykładowo – takimi, jakie zamieszczono w TABELI 1.). Można je pogrupować tak, aby odnosiły się do trzech elementów kryterium *Kompetencje literackie i kulturowe*, tj.: poziomu argumentacji, funkcjonalności kontekstu i erudycji. Zalecamy również przeprowadzenie ćwiczeń z materiału opracowanego przez CKE, dotyczącego kryterium [KLiK w wypracowaniu na poziomie rozszerzonym](#).

Zarówno wtedy, kiedy nauczyciel modeluje czynności (sam je demonstruje uczniom), jak i wtedy, kiedy zaprasza uczniów do wykonania działań samodzielnie, może posłużyć się kodem kolorystycznym, czyli rozróżnianiem takich fragmentów tekstu, które są adekwatne do analizy poszczególnych elementów kryterium KLiK. W toku ponownej lektury zakreślamy te fragmenty wypracowania, które najlepiej pokazują realizację danego elementu kryterium.

W TABELI 2. pokazano przykładową analizę pracy, wraz z komentarzami odnoszącymi się do odpowiedzi na pytania sprawdzające.

Bogata argumentacja

- Czy to, o czym pisze zdający, pozwala zauważyć, jak rozumie ten problem?
- Czy odnosi się tak samo wnikliwie do wszystkich trzech utworów literackich?
- Czy nawiązuje do problematyki i struktury utworów literackich?
- Czy przytaczane fakty z utworów literackich są skomentowane i omówione?
- Czy wie i wyjaśnia, dlaczego te, a nie inne utwory literackie warto przytoczyć?

Funkcjonalne wykorzystanie kontekstu

- Czy zdający wybiera kontekst pogłębiający rozumienie problemu?
- Czy omawia go wnikliwie?

Wypowiedź świadczy o erudycji zdającego

- Czy zdający wykorzystuje swoją wiedzę polonistyczną?

TABELA 2. Przykładowa analiza wypracowania w kryterium KLiK

Wypracowanie	Komentarze
<p>Mirosław Babiarz i Paweł Garbuzik twierdzą, że odkrywanie własnej tożsamości to nic innego jak odkrywanie własnego „ja”, a poszukiwanie siebie samego to jedno z najtrudniejszych zadań „w ciągu całego życia człowieka”. Takie stanowisko autorów zachęca do stawiania pytań. Czym jest tożsamość jednostki? Co to w istocie oznacza, że człowiek ma tożsamość? W jaki sposób tożsamość jest kształtowana? Co wpływa na ostateczny kształt tożsamości? I czy w ogóle tożsamość może przybrać ostateczny kształt? Czy tożsamość jest czymś „płynnym”, zależnym od okoliczności? A może jest czymś stałym, niezmiennym? Stanowi o niezmiennych czy o zmiennych cechach osobowości jednostki ludzkiej? Czy tożsamości należy poszukiwać? Jaka funkcję w konstruowaniu świata przedstawionego pełni tożsamość bohatera literackiego?</p>	<p>W tym fragmencie wypracowania autor definiuje zakres problemu tożsamości, który chce omówić. Przede wszystkim rozważa zagadnienie zmienności tożsamości, jej płynności i definiowalności. To wpłynie na dalszą część pracy.</p>

Zmagania jednostki z własną tożsamością stanowią oś fabuły w tragedii Williama Szekspira *Hamlet*. Na historię duńskiego dworu, jego zepsucie i zło patrzymy, idąc śladami młodego księcia. Tytułowy bohater to postać wręcz desperacko poszukująca siebie samego. Książę duński, kierujący się pragnieniem wymierzenia sprawiedliwości, pomszczenia swego ojca, jednoznacznie ironicznie i negatywnie traktuje własną matkę, która po śmierci męża ponownie wyszła za mąż za stryja Hamleta – Klaudiusza. Hamlet pragnie zemsty, lecz właśnie to pragnienie działa na niego negatywnie. On poszukuje własnej tożsamości, lecz świat, w którym przyszło mu żyć, nie sprzyja integracji osobowości, przeciwnie: niekorzystnie oddziałuje na bohatera. Należy wręcz powiedzieć, że zło w świecie staje się bezpośrednią przyczyną dezintegracji osobowości młodego bohatera. Nie mam wątpliwości, że w takim ujęciu tożsamość Hamleta jest tożsamością „płynną” – bohaterowi nie udaje się ukształtować własnej stabilnej tożsamości, ponieważ silne emocje, których doświadcza, negatywnie na niego wpływają. Te destrukcyjne, niestabilizowane emocje stają się wręcz przyczyną lęków czy obaw Hamleta, wzmacniają jego poczucie beznadziejności, co bezpośrednio wpływa na tragizm postaci. Książę odgrywa szaleństwo, ukrywa się za nim, tak jakby nie był gotowy do ujawnienia siebie przed światem. Doskonale widać to w scenie teatralnej – gra, ukrywanie prawdziwego oblicza, widowisko, są paradoksalnie sposobem ujawnienia prawdy. Rozterki tożsamościowe Hamleta jako postaci tragicznej stanowią zatem istotny element w fabule dramatu.

Z kolei bohater *Ferdynand* Witolda Gombrowicza – Józio – jest ciekawym przykładem jednostki, która nie tylko kształtuje swoją tożsamość, lecz także nieustannie modyfikuje własną aktywnością w świecie przedstawionym powieści. W tekście widać wyraźnie powiązania między działaniami bohatera a przemianą otaczającej go rzeczywistości. Z jednej strony stwierdzamy, że Józio jest dojrzałym mężczyzną, którego – jak może się wydawać – tożsamość została już ugruntowana: bohater mieszka sam, jest pisarzem. Z drugiej strony – ku naszemu zaskoczeniu – spostrzegamy, że ten człowiek podlega, jakby na nowo i powtórnie procesowi kształtowania tożsamości, który jednak okazuje się w rzeczywistości procesem dezintegracji. W swej wędrówce przez rzeczywistość tekstową Józio konfrontuje swoją tożsamość z innymi ludźmi, wikła się w proces poszukiwania siebie samego jakby od nowa. Jednak ani w szkole, do której bohater trafia na nowo, ani na stacji – nigdzie Józio nie może i nie potrafi ugruntować własnej tożsamości. Dlaczego? Z powodu permanentnego uwikłania w tzw. formę. W myśli Gombrowicza, przypomnijmy, forma to maska, udawanie, granie ról, teatralizacja... W takiej perspektywie tożsamość człowieka nie dość, że nie jest ukształtowana raz na zawsze, to jeszcze nigdy nie zostaje ukształtowana w pełni, ponieważ ludzka tożsamość podlega nieustannym przeobrażeniom, jest „płynna”, niestabilna, zależna od sytuacji, w której znajduje się człowiek, od zdarzeń, w których

Uzasadnienie wyboru bohatera.

Funkcjonalne uzasadnienie przytoczenia faktów z lektury. Pokazanie, jak koleje losu wpływają na tożsamość bohatera.

Odniesienie do problemu: pokazanie, jaka jest tożsamość ukazana w *Hamlecie*. Autor tekstu zestawia płynność tożsamości z emocjonalnością.

Użycie terminu teoretycznoliterackiego.

Odniesienie do problemu: relacja między tożsamością jednostki a działaniami w świecie tekstu.

Funkcjonalne zestawienie informacji o tekście z konkluzją o charakterze interpretacyjnym.

Wprowadzenie pojęcia z zakresu teorii / historii literatury.

Wykorzystanie kontekstu teoretycznego: wiedzy o Gombrowiczowskiej koncepcji literatury.

uczestniczy, a wreszcie od innych ludzi, którzy oddziałują na jednostkę niezwykle mocno. Dlatego historia Józia – i wielu innych bohaterów *Ferdydurke* – uzmysławia, że tożsamości nie można ukształtować ostatecznie, przeciwnie – jest ona zmienna i „płynna” właśnie.

Z problemem kształtowania własnej tożsamości boryka się również bohater *Tanga* Sławomira Mrożka. Artur, bo o nim mowa, jest młodym, bardzo wrażliwym człowiekiem, któremu przyszło żyć w świecie tzw. odwróconych wartości. Ten świat, ukazany w konwencji groteskowej, nie gwarantuje Arturowi stabilności, przeciwnie – staje się przyczyną dezintegracji tożsamości bohatera. Bo czy w rzeczywistości wykreowanej w dramacie jako niestabilna taka, w której tradycyjni system wartości jest odwrócony, można harmonijnie kształtować własnej tożsamość? Wątpię. Artur – podobnie jak Hamlet – nie znajduje oparcia ani w świecie, ani w rodzinie – matka Eleonora czy ojciec Stomil nie są stabilnymi punktami odniesienia dla młodego bohatera, a stają się źródłem poczucia nieszczęścia i niestabilności emocjonalnej właśnie. Taki świat nie wpływa pozytywnie na jednostkę, jest destrukcyjny. Dlatego Artur to postać tragiczna, uwikłana we wrogą rzeczywistość, dekonstruującą jego tożsamość. Kreacja postaci literackiej wynika zatem z układu zdarzeń w utworze – to zdarzenia i relacje bohatera – w tym przypadku Artura – z innymi bohaterami utworu kształtują, a właściwie zniekształcają, jego tożsamość.

Z pewnością człowiek poszukujący własnej tożsamości staje przed niełatwym zadaniem, o czym dobitnie przekonują przywołane przeze mnie postaci literackie. Kondycja tożsamościowa człowieka zależy przecież od różnych okoliczności: od innych ludzi, zdarzeń, sytuacji emocjonalnych itd. Aby ukształtować własną tożsamość, warto – i należy – mieć świadomość tych zależności. To dzięki temu człowiek zwiększa szansę na stabilne kształtowanie siebie samego i wyznawanego systemu wartości. Z tych powodów, podkreślam, zgadzam się z Babiarzem i Garbuzikiem, ponieważ ich uwagi na temat tożsamości można odnieść zarówno do realnego człowieka, jak i do kreacji bohaterów literackich. Dlatego to właśnie dzięki literaturze i wielu innym tekstom kultury możemy lepiej zrozumieć, dlaczego jednostka ludzka nie rodzi się z jednolitą tożsamością, petryfikowaną od czasów wczesnego dzieciństwa. Zauważmy, że człowiek, jako byt na wskroś złożony, wewnątrz niejednokrotnie sprzeczny i skomplikowany, nieustannie podlega różnym wpływom, co w konsekwencji sprawia, że ludzka tożsamość jest czymś zmiennym. Dlatego uważam, że tożsamość przeobraża się tak, jak człowiek żyjący w świecie: właściwości ludzkiej psychiki zależą od wielu różnych okoliczności. Tym samym tożsamość, czyli wyobrażenie człowieka o sobie samym, jest nieustannie kształtowana.

Podsumowanie argumentu i odniesienie do problemu.

Wprowadzenie pojęcia z zakresu teorii literatury.

Odniesieniu do problemu: wpływ środowiska na tożsamość bohatera. Informacje z lektury przywołane funkcjonalnie.

Podsumowanie argumentu i odniesienie do problemu.

Fragment pokazujący autorskie spojrzenie na literaturę i jej rolę w życiu człowieka.

Odniesienie do problemu, zamknięcie rozważań.

Po przeprowadzeniu takiej analizy można przystąpić do formułowania informacji zwrotnej. Przypominamy – nie jest to ocena i można ją sformułować nawet w odniesieniu do pracy, która otrzymałaby wysokie noty egzaminacyjne.

- Z tekstu wynika, jakie rozumienie tożsamości omawia jego autor. Pokazuje on, że tożsamość jednostki jest złożona i zależna od różnych czynników, wewnętrznych i zewnętrznych. Utwory literackie przywołane przez piszącego konsekwentnie wspierają przyjęty tok rozumowania. Fakty z tych utworów odpowiednio dobrano i skomentowano (nie są one streszczeniem tekstu), odnoszą się także do struktury tekstu (konstrukcja fabuły i świata przedstawionego).
- W tekście wykorzystano kontekst teoretycznoliteracki związany z gombrowiczowskim ujęciem formy. Wykorzystano kontekst w pełni funkcjonalnie, aby ukazać, w jaki sposób łączy się on z zagadnieniem tożsamości i z linią argumentacyjną w odniesieniu do *Ferdydurke*. Warto byłoby nieco rozwinąć ten fragment pracy – zagadnienie zostało potraktowane raczej ogólnie i skrótowo.
- Erudycyjność pracy jest widoczna w wielu aspektach, zwłaszcza w zakresie użytych pojęć i terminów, filozoficznych i literaturoznawczych, a do pewnego stopnia – także psychologicznych. Być może warto byłoby rozwinąć fragment dotyczący tożsamości: odnieść go – przykładowo – bardziej do filozofii lub religii.

C. Kompozycja wypowiedzi

Przed przystąpieniem do analizy tego kryterium należy ponownie przeczytać pracę, ale tym razem ze zwróceniem uwagi na jej budowę. Analiza konstrukcji tekstu może przybierać różne formy. Ważne, żeby praca była spójna (tj. logiczna, uporządkowana) tzn. żeby to, co jest napisane we wstępie, znalazło potwierdzenie w części zasadniczej (rozwinięciu) i w zakończeniu, a podsumowanie wypracowania wynikało z rozważań zawartych w rozwinięciu.

Analiza wstępu i zakończenia

Analizując wstęp, uczniowie sprawdzają, czy z tego, co napisał autor wypracowania, wynika, jaki przyjął tok rozumowania: czy np. sformułował pytania badawcze / hipotezę / tezę. Następnie powinni jeszcze raz przeczytać część zasadniczą wypracowania, żeby sprawdzić, czy to, co autor wypracowania napisał w zakończeniu jest zasadne wobec rozwinięcia.

W TABELI 3. przedstawiamy przykładową analizę tego typu. Kolorem fioletowym zaznaczono fragmenty dotyczące przyjętego przez autora wypracowania toku rozumowania, a niebieskim – fragmenty zakończenia zasadne wobec rozwinięcia.

TABELA 3. Kompozycja wypowiedzi – analiza wstępu i zakończenia

<p style="text-align: center;">Fragment wypracowania</p>	<p style="text-align: center;">Czy ze wstępu wynika, jak będzie się układał tok rozumowania w pracy? Czy zakończenie zawiera np. uogólnienie wniosków zasadne wobec rozwinięcia?</p>
<p>Wstęp</p> <p>Mirosław Babiarez i Paweł Garbuzik twierdzą, że odkrywanie własnej tożsamości to nic innego jak odkrywanie własnego „ja”, a poszukiwanie siebie samego to jedno z najtrudniejszych zadań „w ciągu całego życia człowieka”. Takie stanowisko autorów zachęca do stawiania pytań... <i>Czym jest tożsamość jednostki? Co to w istocie oznacza, że człowiek ma tożsamość? W jaki sposób tożsamość jest kształtowana? Co wpływa na ostateczny kształt tożsamości? I czy w ogóle tożsamość może przybrać ostateczny kształt? Czy tożsamość jest czymś „płynnym”, zależnym od okoliczności? A może jest czymś stałym, niezmiennym? Stanowi o niezmiennych czy o zmiennych cechach osobowości jednostki ludzkiej? Czy tożsamości należy poszukiwać? Jaką funkcję w konstruowaniu świata przedstawionego pełni tożsamość bohatera literackiego?</i></p> <p>Zakończenie</p> <p>Z pewnością człowiek poszukujący własnej tożsamości staje przed nietrywialnym zadaniem, o czym dobitnie przekonują przywołane przeze mnie postaci literackie. <i>Kondycja tożsamościowa człowieka zależy przecież od różnych okoliczności: od innych ludzi, zdarzeń, sytuacji emocjonalnych itd.</i> Aby ukształtować własną tożsamość, warto – i należy – mieć świadomość tych zależności. To dzięki temu człowiek zwiększa szansę na stabilne kształtowanie siebie samego i wyznawanego systemu wartości. Z tych powodów, podkreślam, zgadzam się z Babiarezem i Garbuzikiem, ponieważ ich uwagi na temat tożsamości odnieść można zarówno do realnego człowieka, jak i do kreacji bohaterów literackich. Dlatego to właśnie dzięki literaturze i wielu innym tekstom kultury możemy lepiej zrozumieć, dlaczego <i>jednostka ludzka nie rodzi się z jednolitą, tożsamością, petryfikowaną od czasów wczesnego dzieciństwa. Zauważmy, że człowiek, jako byt na wskroś złożony, wewnątrznie niejednokrotnie sprzeczny i skomplikowany, nieustannie podlega różnym wpływom, co w konsekwencji sprawia, że ludzka tożsamość jest czymś zmiennym. Dlatego uważam, że tożsamość przeobraża się tak, jak człowiek żyjący w świecie: właściwości ludzkiej psychiki zależą od wielu różnych okoliczności. Tym samym tożsamość, czyli wyobrażenie człowieka o sobie samym, jest nieustannie kształtowana.</i></p>	<p>We wstępie autor formułuje serię pytań badawczych, na które będzie odpowiadał w dalszej części pracy.</p> <p>W zakończeniu autor formułuje serię wniosków odnoszących się do tego, że tożsamość człowieka jest zmienna i zależy od różnych czynników.</p>

Analiza zasadniczej części wypracowania – rozwinięcia

Kolejny etap analizy konstrukcji wypracowania to analiza zasadniczej części pracy. Sprawdzamy, czy zdający konsekwentnie analizuje problem (tj. np. odpowiada na pytania badawcze sformułowane we wstępie albo sprawdza hipotezę, albo potwierdza tezę). Dzięki temu można będzie zdecydować, czy kompozycja pracy ma charakter problemowy. W dalszej części można zastanowić się nad tym, czy kolejne akapity się łączą. Warto także prosić uczniów o podkreślenie fragmentów, które są – ich zdaniem – niespójne, w tym nieistotne dla rozważanego problemu. Zwłaszcza to ostatnie zadanie może być dla nich bardzo trudne, dlatego konieczne okazuje się wsparcie nauczyciela i wspólna praca nad analizą wypracowania pod takim kątem.

W TABELI 4. przedstawiamy przykładową analizę rozwinięcia wypracowania.

TABELA 4. Kompozycja wypowiedzi – analiza zasadniczej części wypracowania (rozwinięcia)

Fragment wypracowania	<p>Jak w rozwinięciu odniesiono się do problemu (pytań badawczych/ hipotezy/tezy itd.)? Jak akapity się łączą? <u>Czy wszystkie fragmenty są istotne dla rozważanego problemu?</u></p>
<p>Rozwinięcie</p> <p>Zmagania jednostki z własną tożsamością stanowią oś fabuły w tragedii Williama Szekspira <i>Hamlet</i>. Na historię duńskiego dworu, jego zepsucie i zło patrzymy, idąc śladami młodego księcia. Tytułowy bohater to postać wręcz desperacko poszukująca siebie samego. Księżę duński, kierujący się pragnieniem wymierzenia sprawiedliwości, pomszczenia swego ojca, jednoznacznie ironicznie i negatywnie traktuje własną matkę, która po śmierci męża ponownie wyszła za mąż za stryja Hamleta – Klaudiusza. Hamlet pragnie zemsty, lecz właśnie to pragnienie działa na niego negatywnie. On poszukuje własnej tożsamości, lecz świat, w którym przyszło mu żyć, nie sprzyja integracji osobowości, przeciwnie: niekorzystnie oddziałuje na bohatera. Należy wręcz powiedzieć, że zło w świecie staje się bezpośrednią przyczyną dezintegracji osobowości młodego bohatera. Nie mam wątpliwości, że w takim ujęciu tożsamość Hamleta jest tożsamością „płynną” – bohaterowi nie udaje się ukształtować własnej stabilnej tożsamości, ponieważ silne emocje, których doświadcza, negatywnie na niego wpływają. Te destrukcyjne, nieustabilizowane emocje stają się wręcz przyczyną lęków czy obaw Hamleta, wzmacniają jego poczucie beznadziejności, co bezpośrednio wpływa na tragizm postaci. Księżę odgrywa szaleństwo, ukrywa się za nim, tak jakby nie był gotowy do ujawnienia siebie przed światem. Doskonale widać to w scenie teatralnej – gra, ukrywanie prawdziwego oblicza, widowisko, są paradoksalnie sposobem ujawnienia prawdy. Rozterki</p>	<p>Tożsamość Hamleta jest niestabilna, płynna, bezpośrednimi przyczynami takiego stanu rzeczy są jego relacja z rodziną i doświadczenie zła.</p> <p>Udawanie szaleństwa jako zmiana tożsamości.</p>

tożsamościowe Hamleta jako postaci tragicznej stanowią zatem istotny element w fabule dramatu.

Z kolei bohater *Ferdydurke* Witolda Gombrowicza – Józio – jest ciekawym przykładem jednostki, która **nie tylko kształtuje swoją tożsamość, lecz także nieustannie modyfikuje własną aktywnością w świecie przedstawionym powieści**. W tekście widać wyraźnie powiązania między działaniami bohatera a przemianą otaczającej go rzeczywistości. Z jednej strony stwierdzamy, że Józio jest dojrzałym mężczyzną, którego – jak może się wydawać – tożsamość została już ugruntowana: bohater mieszka sam, jest pisarzem. Z drugiej strony – ku naszemu zaskoczeniu – spostrzegamy, że ten człowiek podlega, jakby na nowo i powtórnie procesowi kształtowania tożsamości, który jednak okazuje się w rzeczywistości procesem dezintegracji. W swej wędrówce przez rzeczywistość tekstową Józio konfrontuje swoją tożsamość z innymi ludźmi, wikła się w proces poszukiwania siebie samego jakby od nowa. Jednak ani w szkole, do której bohater trafia na nowo, ani na stacji – **nigdzie Józio nie może i nie potrafi ugruntować własnej tożsamości**. Dlaczego? Z powodu permanentnego uwikłania w tzw. formę. W myśli Gombrowicza, przypomnijmy, forma to maska, udawanie, granie ról, teatralizacja... W takiej perspektywie tożsamość człowieka nie dość, że nie jest ukształtowana raz na zawsze, to jeszcze nigdy nie zostaje ukształtowana w pełni, ponieważ ludzka tożsamość podlega nieustannym przeobrażeniom, jest „płynna”, niestabilna, zależna od sytuacji, w której znajduje się człowiek, od zdarzeń, w których uczestniczy, a wreszcie od innych ludzi, którzy oddziałują na jednostkę niezwykle mocno. **Dlatego historia Józia – i wielu innych bohaterów *Ferdydurke* – uzmysławia, że tożsamości nie można ukształtować ostatecznie, przeciwnie – jest ona zmienna i „płynna” właśnie.**

Z problemem kształtowania własnej tożsamości boryka się również bohater *Tanga* Sławomira Mrożka. Artur, bo o nim mowa, jest młodym, bardzo wrażliwym człowiekiem, któremu przyszło żyć w świecie tzw. odwróconych wartości. Ten świat, ukazany w konwencji groteskowej, nie gwarantuje Arturowi stabilności, przeciwnie – **staje się przyczyną dezintegracji tożsamości bohatera**. Bo czy w rzeczywistości wykreowanej w dramacie jako niestabilna taka, w której tradycyjny system wartości jest odwrócony, można harmonijnie kształtować własną tożsamość? Wątpię. Artur – **podobnie jak Hamlet** – nie znajduje oparcia ani w świecie, ani w rodzinie – matka Eleonora czy ojciec Stomil nie są stabilnymi punktami odniesienia dla młodego bohatera, a stają się źródłem poczucia nieszczęścia i niestabilności emocjonalnej właśnie. Taki świat nie wpływa pozytywnie na jednostkę, jest destrukcyjny. Dlatego Artur to postać tragiczna, uwikłana we wrogą rzeczywistość, **dekonstruuującą jego tożsamość**. Kreacja postaci literackiej wynika zatem z układu zdarzeń w utworze – to zdarzenia i relacje bohatera – w tym przypadku Artura – z innymi bohaterami utworu kształtują, a właściwie zniekształcają, jego tożsamość.

Wprowadzenie nowego wątku za pomocą łącznika *Z kolei...*
Rozszerzenie problemu wobec poprzedniego akapitu: nie tylko zmiana tożsamości, lecz także aktywne kształtowanie tożsamości.

Tożsamość jednostki jest zależna od otoczenia, od historii jej życia. Jest płynna, niestabilna.

Fragment nieistotny – powtórzenie myśli wyrażonej w zdaniu poprzedzającym ten fragment.

Kontynuacja rozważań.

Ponownie przedstawiono negatywny aspekt wpływu otoczenia na tożsamość jednostki.
Nawiązanie do wcześniejszych rozważań.

Wnioski z tej części analizy można także zawrzeć w formie wskazówek.

- Praca jest zbudowana na zasadzie problemowej. Z lektury wstępu i zakończenia wynika, w jaki sposób autor rozumie problem i jak chce prowadzić swoje rozważania (od pytań we wstępie po konstatację w zakończeniu). Kolejne akapity rozwinięcia wprowadzają nowe spojrzenie na problem tożsamości. To z całą pewnością mocne strony pracy.
- Pod koniec akapitu dotyczącego *Ferdydurke* znalazł się fragment zawierający powtórzenie: ta sama myśl jest przedstawiona dwukrotnie. Warto przeformułować ten fragment tak, aby pokazać różnicę lub usunąć powtórzenie.
- Styl w wypracowaniu jest w zdecydowanej większości pracy precyzyjny, jasny i spójny.

4. Przykładowe ćwiczenia z komentarzem

Ćwiczenie 1. Analiza tematu.

Zestaw dla ucznia

1. W parach przeczytajcie podany temat wypracowania³. Zastanówcie się, jakie treści powinny zostać ujęte w temacie, a następnie zapiszcie wnioski.

Gry z historią. Opowieść o przeszłości w dziełach literatury polskiej. Omów tematy, problemy, sposoby kreowania świata przedstawionego.

W pracy odwołaj się do:

- wybranej lektury obowiązkowej
- utworów literackich z dwóch różnych epok
- wybranego kontekstu.

2. Porównajcie swoje notatki z notatkami innych par. Uzupełnijcie własne notatki – dopiszcie nowe elementy.

³ http://cke.gov.pl/images/EGZAMIN_MATURALNY_OD_2023/materialy_dodatkowe/pokazowe/Polski_PR/MPO_P_R0_100_2203.pdf

Ćwiczenie 1. Komentarz dla nauczyciela

Praca z omówieniem tematu jest ważnym elementem analizy wypracowania – pokazuje, jakie warunki trzeba spełnić, aby napisać własne wypracowanie. Pozwala także uczniom nakreślić ramy kompozycyjne ich tekstu.

Ćwiczenie 1. Przykładowe rozwiązanie

- Temat odnosi się do sposobów przedstawiania przeszłości w literaturze, zarówno w treści, jak i w sposobach kształtowania świata przedstawionego.
- W wypracowaniu należy odnieść się do utworów literackich, które podejmują różne zagadnienia historyczne oraz przeanalizować, w jaki sposób te zagadnienia są przedstawiane. Można odwołać się do konkretnych przykładów opisów wydarzeń historycznych w literaturze, a także przywołać postacie ważne z punktu widzenia wydarzeń historycznych. Ważne jest przeanalizowanie, jakimi środkami operują autorzy, aby odtworzyć realia historyczne, takie jak: obyczaje, język czy inne elementy scenerii. Warto również podkreślić w wypracowaniu, że przedstawianie historii w literaturze służy także innym – niż poznawcze – celom, takim jak wywołanie w czytelnikach refleksji o ich własnych czasach, nostalgii za legendarną przeszłością lub zbudowanie symbolicznej wspólnoty.
- W pracy powinno się znaleźć odniesienie do trzech utworów literackich, w tym – do jednej dowolnie wybranej lektury obowiązkowej oraz do dwóch innych utworów literackich. Ważne jest, aby te trzy utwory literackie wybrane przez ucznia pochodziły z dwóch różnych epok.
- Niezbędnym elementem wypracowania jest również przywołanie trafnego kontekstu.

Ćwiczenie 2. Spełnienie formalnych warunków polecenia

Zestaw dla ucznia

Przeczytajcie zamieszczone poniżej wypracowanie. Odpowiedzcie na pytania dotyczące spełnienia formalnych warunków polecenia. Zanotujcie odpowiedzi.

- Jak autor wypracowania rozumie problem?
- Czy wyjaśnia go w swojej pracy?
- Czy odnosi się do lektury obowiązkowej?
- Czy odnosi się do dwóch innych utworów literackich?
- Czy przywołane utwory przynależą do dwóch różnych epok literackich?
- Czy w wypracowaniu autor tylko przytacza informacje z wybranych przez niego utworów literackich, czy także wyjaśnia swoje rozumienie utworów, procesów historycznoliterackich, zjawisk literackich i kulturowych, komentuje, rozważa, ocenia itd.?

Historia jest źródłem tożsamości człowieka oraz czynnikiem kształtującym poczucie przynależności do narodu. Artyści od wieków odwoływali się do przeszłości, by za jej pomocą ukazać teraźniejszość. Utwory, w których odwołania do wydarzeń historycznych stanowiły krytykę realiów współczesnych autorowi, omijały cenzurę, dzięki czemu literatura zachowała swoją subiektywność i prawdziwość przekazu odczuć oraz poglądów artysty. To właśnie w trudnych czasach pisarze musieli odnosić się do wydarzeń znajomych czytelnikowi, tak by poprzez ich przywołanie zmusić obiorcę do refleksji nad otaczającą go rzeczywistością.

Jednym z najbardziej znanych przykładów tego zabiegu jest „Potop” Henryka Sienkiewicza, wchodzący w skład „Trylogii”. Temat dzieła stanowi wojna polsko–szwedzka, która rozpoczęła się w 1655 roku. Autor umieścił fabułę swojej powieści w Polsce XVII wieku, ponieważ starał się przypomnieć rodakom o dawnej świetności ojczyzny, która już od prawie dziewięćdziesięciu lat znajdowała się pod zaborami. Fabuły „Potopu” nie należy jednak traktować jako idealnego odwzorowania historii, ponieważ wiele wydarzeń oraz ich znaczenie zmieniono na potrzeby utworu. Najazd szwedzki ukazano w sposób optymistyczny, a skuteczna obrona ojczyzny zależy od patriotycznych jednostek, które mimo upadku moralnego Polaków okazują się zdolne do uratowania narodu.

Przykładem takiego wydarzenia opisanego w książce jest obrona Jasnej Góry, która udała się jedynie dzięki poświęceniu Kmicica. Pod przybranym nazwiskiem Babinicz bohater przedostaje się do Częstochowy, aby ostrzec mnichów przed planami zajęcia klasztoru. Zostaje tam aż do oblężenia, podczas którego wykazuje się niebywałą odwagą – wysadza kolubrynę, która powodowała ogromne szkody w umocnieniach obronnych klasztoru. Ofensywa szwedzka zakończyła się niepowodzeniem dzięki śmiałym działaniom Kmicica, podczas których został on ranny oraz wzięty w niewolę.

Sienkiewicz, poprzez ukazanie takiej wersji historii, w której nigdy nie jest za późno, aby zacząć walczyć w słusznej sprawie, stara się pokazać czytelnikowi, że nawet kiedy wydaje się, że kraj już przepadł, sytuacja zawsze może się odmienić. Dzięki temu widać, że powieść kierowana była do ludzi żyjących w czasach zaborów, aby rozbudzić w nich optymizm i nadzieję na odzyskanie niepodległości. Czytelnicy mają brać przykład z bohaterów i – zgodnie ze słowami Onufrego Zagłoby – wspominać ich w trudnych czasach.

Mimo że postacie „Potopu” odgrywają kluczową rolę we właściwym odbiorze oraz w trafnej interpretacji utworu, ich charakterystyka nie jest skomplikowana, a każdego bohatera wyróżnia kilka specyficznych cech. Dzięki temu w powieści występuje bardzo wyraźny podział na osoby odbierane przez czytelnika w sposób pozytywny i na te oceniane negatywnie, przeprowadzony według prostego schematu, w którym antagonistą jest zdrajca i wróg, a protagonistą – patriota broniący ojczyzny. Ci drudzy podlegają heroizacji, a ich szlachetne uczynki są wyolbrzymiane, w przeciwieństwie do potępianego działania postaci ukazanych w powieści jako negatywne.

Oprócz prezentowania pewnych wzorców zachowań, bohaterowie mają w „Potopie” jeszcze jedną ważną funkcję, jaką jest dopełnienie kreacji świata przedstawionego, zrealizowaną przez użycie języka stylizowanego na siedemnastowieczny. Poprzez zastosowane archaizmy (głównie leksykalne, fleksyjne oraz składniowe), charakterystyczne zwroty grzecznościowe, łacińskie wtrącenia oraz wyrazy pochodzące ze słownictwa wojskowego czytelnik poznaje realia językowe tamtej epoki. Połączenie stylizowanych wypowiedzi bohaterów z opisami prawdziwych wydarzeń historycznych powoduje, że świat przedstawiony w powieści wydaje się kompletny i rzeczywisty.

Okoliczności powstania „Potopu” są zbliżone do genezy innego dzieła. Tak jak Sienkiewicz, który dzięki wykorzystaniu wydarzeń historycznych uniknął cenzury, Adam Mickiewicz użył tego zabiegu podczas tworzenia utworu „Konrad Wallenrod”. Prace nad dziełem pisarz zaczął po oskarżeniu o antyrosyjską działalność, przez co uzyskanie zgody na wydanie dzieła było dużo trudniejsze niż w przypadku innych artystów. Kłopoty z cenzurą udało się Mickiewiczowi pokonać przez umieszczenie fabuły w odległej przeszłości, dzięki czemu mógł on pisać o problemach Polski bez narażania się zaborcy.

Utwór opowiada o wojnie, która wybuchła w XIV wieku między Litwą a zakonem krzyżackim. „Konrad Wallenrod” jest powieścią poetycką o człowieku, który poświęca całe swoje życie dla zemsty na wrogu. Wie, że nie wygra w pojedynkę, dlatego posuwa się do podstępu, by osiągnąć swój cel. Bohater morduje innego rycerza, przybiera jego imię, następnie walczy przeciwko swojej ojczyźnie, aby zdobyć zaufanie Krzyżaków i zostać wielkim mistrzem. Gdy i to mu się udaje, świadomie wybiera najgorszą taktykę, tak by jego podwładni ponieśli klęskę. Mimo że stanowi to pogwałcenie kodeksu rycerskiego, Konrad działa z pobudek patriotycznych.

Mickiewicz, podobnie jak Sienkiewicz, krytykuje współczesną mu rzeczywistość poprzez przywołanie wydarzeń historycznych. Porwanie i wychowanie głównego bohatera przez zakon krzyżacki jest odwołaniem do rusyfikacji młodzieży, a Litwa symbolizuje Polskę, w której trwają przygotowania do powstania listopadowego. Również motto, które autor umieścił na początku utworu, można interpretować jako zachętę do skrytej walki z zaborcą. Cytat, pochodzący z książki Niccolò Machiavellego „Książę”, odczytujemy jako nakaz pamiętania o swojej tożsamości narodowej oraz zaangażowania się w działalność niepodległościową, mimo powierzchownego posłuszeństwa wobec caratu.

Mickiewicz zachęca swoich odbiorców do przyjmowania postawy charakterystycznej dla wallenrodyzmu, zaczerpniętej z jego utworu. Cechuje się ona poświęceniem wszystkiego dla obrony ojczyzny, podporządkowaniem całego swojego życia zemście. Osoba kierująca się wallenrodyzmem nie waha się użyć podstępu, odrzuca moralność w imię słusznej sprawy. Najważniejszym celem takiego człowieka jest zagwarantowanie niepodległości i dobrobytu dla ojczyzny, nawet kosztem własnego szczęścia i życia. Walter Alf, bo tak naprawdę nazywał się bohater utworu, poświęca swoje życie rodzinne – porzuca żonę i skazuje ją na los pustelnicy. Sam również nie zazna spokoju, dręczony przez wyrzuty sumienia, aż w końcu popełni samobójstwo, aby rozpaczliwie ocalić resztki

swojego honoru. Świat przedstawiony w utworze sprzyja postawie prezentowanej przez Konrada, który zdaje sobie sprawę z przewagi przeciwnika. Odzworowuje to odczucia samego autora, który uświadomił sobie potęgę Rosji po przegranym powstaniu dekabrystów. Mocarstwo, które jest zbyt potężne, aby móc wygrać z nim w otwartej walce, należy pokonać innymi sposobami.

W zupełnie innych okolicznościach została napisana „Odprawa posłów greckich” Jana Kochanowskiego. W przeciwieństwie do poprzednich przykładów to dzieło powstało w okresie niepodległości Polski, lecz autor używa podobnego zabiegu w celu skomentowania teraźniejszości. Pisarz interesował się polityką oraz z bliska przyglądał się dyplomacji państwa polskiego. Zaniepokojenie przyszłością kraju skłoniło autora do napisania dramatu „Odprawa posłów greckich”.

Tło utworu stanowi wojna trojańska, która jeszcze do niedawna była uznawana za bezdyskusyjnie prawdziwe wydarzenie historyczne. Obecnie historycy dzielą się na tych, którzy w prawdziwość tej bitwy wierzą, oraz na tych, którzy jej zaprzeczają. Mimo to w czasach tworzenia utworu przez Kochanowskiego wojna trojańska uznawana była za rzeczywisty konflikt zbrojny. Historyczni bohaterowie i wydarzenia stanowią jedynie pewien sposób przekazu krytyki wobec władzy króla Zygmunta Augusta, ukrytego pod postacią Priama. Obecny władca zostaje ukazany jako podatny na wpływy innych, a kraj, którym rządzi, znajduje się na skraju upadku. Jednak ten stan jest spowodowany nie konfliktem zbrojnym z obcym mocarstwem, ale zepsuciem moralnym elit rządzących państwem. Kochanowski w swoim dziele umieszcza wskazówki dla rządzących, a przy tym ma nadzieję, że jego wizja się nie ziści, a kraj powróci do dawnej świetności. Przekaz utworu jest uniwersalny, co osiągnięto m.in. dzięki kreacji świata przedstawionego, stanowiącego jedynie tło wydarzeń. Jest on minimalistyczny, skupiony jedynie na najważniejszych dla utworu kwestiach (przykładowo – na sytuacji w Troi). Dużo większą wagę autor przywiązuje do postaci oraz do ich znaczenia. Antenor stanowi uosobienie postawy samego autora, postać Kasandry nawiązuje do misji Kochanowskiego, który nie jest wysłuchany, a Priam to władca Polski, przed którego słabościami próbuje ostrzec poeta.

Pisarze wielu epok odwoływali się do wydarzeń historycznych, by za ich pomocą skrytykować teraźniejszość. Poprzez sięganie do przeszłości, której skutki są nam znane, autorzy z łatwością mogli przekazać swoje obawy lub nadzieje na przyszłość. Taki zabieg artystyczny nadaje ukazanym wydarzeniom znaczenie wręcz symboliczne, dzięki czemu ich dzieła zyskują na wartości merytorycznej oraz mogą być odczytywane na wiele różnych sposobów. Poprzez przywołanie faktów oraz zdarzeń historycznych autorzy przypominają czytelnikom o wydarzeniach z przeszłości, a w rezultacie upamiętniają ich znaczenie dla teraźniejszości.

Notatki ucznia

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Ćwiczenie 2. Komentarz dla nauczyciela

Pierwsza lektura wypracowania może być pobieżna. W dalszym toku pracy uczniowie będą mieli okazję wielokrotnie wracać do tekstu.

Ćwiczenie 2. Przykładowe rozwiązanie

- Praca dotyczy sposobów i funkcji przedstawiania historii w tekstach literackich. Autor opisuje historię w literaturze jako punkt odniesienia do budowania własnej tożsamości, ale także jako przestrzeń dialogu ze współczesnością.
- Wyjaśnienia własnego rozumienia problemu pojawiają się we wstępie (na poziomie ogólnym) oraz w rozwinięciu pracy, kiedy autor przytacza konkretne przykłady z tekstów, wraz z omówieniem kontekstu historycznego i biograficznego. W ten sposób pokazuje, w jaki sposób pisarze podejmowali próbę wykorzystania historii dla opisu własnego doświadczenia.
- W pracy odniesiono się do lektury obowiązkowej – *Potopu* Henryka Sienkiewicza. W tekście nie pojawia się błąd kardynalny.
- Jako inne utwory literackie w tekście wykorzystano dwie lektury obowiązkowe: *Konrada Wallenroda*, *Odprawę posłów greckich*.
- Teksty przytoczone w pracy zostały napisane w różnych epokach historycznoliterackich – odpowiednio: w pozytywizmie, w romantyzmie i w renesansie.
- Autor buduje wywód argumentacyjny. Nie streszcza utworów, a funkcjonalnie wykorzystuje przykłady z literatury. W pracy występuje także odniesienie do różnych kontekstów (historycznego, historycznoliterackiego, społecznego).

Ćwiczenie 3. Kompetencje literackie i kulturowe

Zestaw dla ucznia

Przeczytajcie ponownie podane wypracowanie. Wykorzystując podany kod kolorystyczny, zaznaczcie fragmenty tekstu, które odnoszą się do: **argumentacji**, **kontekstu** i **erudycji**. Następnie, aby odpowiedzieć na poniższe pytania, zastanówcie się, jakie są mocne strony tekstu, a co należałoby zmienić. W lewej kolumnie tabeli zanotujcie swoje spostrzeżenia.

Bogata argumentacja

- Czy to, o czym pisze zdający, pozwala zauważyć, jak rozumie ten problem?
- Czy odnosi się tak samo wnikliwie do wszystkich trzech utworów literackich?
- Czy nawiązuje do problematyki i struktury utworów literackich?
- Czy przytaczane fakty z utworów literackich są skomentowane i omówione?
- Czy wie i wyjaśnia, dlaczego te, a nie inne utwory literackie warto przytoczyć?

Funkcjonalne wykorzystanie kontekstu

- Czy zdający wybiera kontekst pogłębiający rozumienie problemu?
- Czy omawia go wnikliwie?

Wypowiedź świadczy o erudycji zdającego

- Czy zdający wykorzystuje swoją wiedzę polonistyczną?

Wypracowanie	Notatki ucznia
<p>Historia jest źródłem tożsamości człowieka oraz czynnikiem kształtującym poczucie przynależności do narodu. Artyści od wieków odwoływali się do przeszłości, by za jej pomocą ukazać teraźniejszość. Utwory, w których odwołania do wydarzeń historycznych stanowiły krytykę realiów współczesnych autorowi, omijały cenzurę, dzięki czemu literatura zachowała swoją subiektywność i prawdziwość przekazu odczuć oraz poglądów artysty. To właśnie w trudnych czasach pisarze musieli odnosić się do wydarzeń znanych czytelnikowi, tak by poprzez ich przywołanie zmusić obiorcę do refleksji nad otaczającą go rzeczywistością.</p> <p>Jednym z najbardziej znanych przykładów tego zabiegu jest „Potop” Henryka Sienkiewicza, wchodzący w skład „Trylogii”. Temat dzieła stanowi wojna polsko-szwedzka, która rozpoczęła się w 1655 roku. Autor umieścił fabułę swojej powieści w Polsce XVII wieku, ponieważ chciał przypomnieć rodakom o dawnej świetności ojczyzny, która już od prawie dziewięćdziesięciu lat znajdowała się pod zaborami. Fabuły „Potopu” nie należy jednak traktować jako idealnego odwzorowania historii, ponieważ wiele wydarzeń oraz ich znaczenie zmieniono na potrzeby utworu. Najazd szwedzki ukazano w sposób optymistyczny, a skuteczna obrona ojczyzny zależy od patriotycznych jednostek, które mimo upadku moralnego Polaków okazują się zdolne do uratowania narodu.</p> <p>Przykładem takiego wydarzenia opisanego w książce jest obrona Jasnej Góry, która udała się jedynie dzięki poświęceniu</p>	

Kmicica. Pod przybranym nazwiskiem Babinicz bohater przedostaje się do Częstochowy, aby ostrzec mnichów przed planami zajęcia klasztoru. Zostaje tam aż do oblężenia, podczas którego wykazuje się niebywałą odwagą – wysadza kolubrynę, która powodowała ogromne szkody w umocnieniach obronnych klasztoru. Ofensywa szwedzka zakończyła się niepowodzeniem dzięki śmiałym działaniom Kmicica, podczas których został on ranny oraz wzięty w niewolę.

Sienkiewicz, poprzez ukazanie takiej wersji historii, w której nigdy nie jest za późno, aby zacząć walczyć w słusznej sprawie, stara się pokazać czytelnikowi, że nawet kiedy wydaje się, że kraj już przepadł, sytuacja zawsze może się odmienić. Dzięki temu widać, że powieść kierowana była do ludzi żyjących w czasach zaborów, aby rozbudzić w nich optymizm i nadzieję na odzyskanie niepodległości. Czytelnicy mają brać przykład z bohaterów i – zgodnie ze słowami Onufrego Zagłoby – wspominać ich w trudnych czasach.

Mimo że postacie „Potopu” odgrywają kluczową rolę we właściwym odbiorze oraz w trafnej interpretacji utworu, ich charakterystyka nie jest skomplikowana, a każdego bohatera wyróżnia kilka specyficznych cech. Dzięki temu w powieści występuje bardzo wyraźny podział na osoby odbierane przez czytelnika w sposób pozytywny i na te oceniane negatywnie, przeprowadzony według prostego schematu, w którym antagonistą jest zdrajca i wróg, a protagonistą – patriota broniący ojczyzny. Ci drudzy podlegają heroizacji, a ich szlachetne uczynki są wyolbrzymiane, w przeciwieństwie do potępianego działania postaci ukazanych w powieści jako negatywne.

Oprócz prezentowania pewnych wzorców zachowań, bohaterowie mają w „Potopie” jeszcze jedną ważną funkcję, jaką jest dopełnienie kreacji świata przedstawionego, zrealizowaną przez użycie języka stylizowanego na siedemnastowieczny. Poprzez zastosowane archaizmy (głównie leksykalne, fleksyjne oraz składniowe), charakterystyczne zwroty grzecznościowe, łacińskie wtrącenia oraz wyrazy pochodzące ze słownictwa wojskowego czytelnik poznaje realia językowe tamtej epoki. Połączenie stylizowanych wypowiedzi bohaterów z opisami prawdziwych wydarzeń historycznych powoduje, że świat przedstawiony w powieści wydaje się kompletny i rzeczywisty.

Okoliczności powstania „Potopu” są zbliżone do genezy innego dzieła. Tak jak Sienkiewicz, który dzięki wykorzystaniu wydarzeń historycznych uniknął cenzury, Adam Mickiewicz użył tego zabiegu podczas tworzenia utworu „Konrad Wallenrod”. Prace nad dziełem pisarz zaczął po oskarżeniu o antyrosyjską działalność, przez co uzyskanie zgody na wydanie dzieła było dużo trudniejsze niż w przypadku innych artystów. Kłopoty z cenzurą udało się Mickiewiczowi pokonać przez umieszczenie fabuły w odległej przeszłości, dzięki czemu mógł on pisać o problemach Polski bez narażania się zaborcy.

Utwór opowiada o wojnie, która wybuchła w XIV wieku między Litwą a zakonem krzyżackim. „Konrad Wallenrod” jest powieścią poetycką o człowieku, który poświęca całe swoje życie

dla zemsty na wrogu. Wie, że nie wygra w pojedynkę, dlatego posuwa się do podstępu, by osiągnąć swój cel. Bohater morduje innego rycerza, przybiera jego imię, następnie walczy przeciwko swojej ojczyźnie, aby zdobyć zaufanie Krzyżaków i zostać wielkim mistrzem. Gdy i to mu się udaje, świadomie wybiera najgorszą taktykę, tak by jego podwładni ponieśli klęskę. Mimo że stanowi to pogwałcenie kodeksu rycerskiego, Konrad działa z pobudek patriotycznych.

Mickiewicz, podobnie jak Sienkiewicz, krytykuje współczesną mu rzeczywistość poprzez przywołanie wydarzeń historycznych. Porwanie i wychowanie głównego bohatera przez zakon krzyżacki jest odwołaniem do rusyfikacji młodzieży, a Litwa symbolizuje Polskę, w której trwają przygotowania do powstania listopadowego. Również motto, które autor umieścił na początku utworu, można interpretować jako zachętę do skrytej walki z zaborcą. Cytat, pochodzący z książki Niccolò Machiavellego „Księżę”, odczytujemy jako nakaz pamiętania o swojej tożsamości narodowej oraz zaangażowania się w działalność niepodległościową, mimo powierzchownego posłuszeństwa wobec caratu.

Mickiewicz zachęca swoich odbiorców do przyjmowania postawy charakterystycznej dla wallenrodyzmu, zaczerpniętej z jego utworu. Cechuje się ona poświęceniem wszystkiego dla obrony ojczyzny, podporządkowaniem całego swojego życia zemście. Osoba kierująca się wallenrodyzmem nie waha się użyć podstępu, odrzuca moralność w imię słusznej sprawy. Najważniejszym celem takiego człowieka jest zagwarantowanie niepodległości i dobrobytu dla ojczyzny, nawet kosztem własnego szczęścia i życia. Walter Alf, bo tak naprawdę nazywał się bohater utworu, poświęca swoje życie rodzinne – porzuca żonę i skazuje ją na los pustelnicy. Sam również nie zazna spokoju, dręczony przez wyrzuty sumienia, aż w końcu popełni samobójstwo, aby rozpaczliwie ocalić resztki swojego honoru. Świat przedstawiony w utworze sprzyja postawie prezentowanej przez Konrada, który zdaje sobie sprawę z przewagi przeciwnika. Odwzorowuje to odczucia samego autora, który uświadomił sobie potęgę Rosji po przegranym powstaniu dekabrystów. Mocarstwo, które jest zbyt potężne, aby móc wygrać z nim w otwartej walce, należy pokonać innymi sposobami.

W zupełnie innych okolicznościach została napisana „Odprawa posłów greckich” Jana Kochanowskiego. W przeciwieństwie do poprzednich przykładów, to dzieło powstało w okresie niepodległości Polski, lecz autor używa podobnego zabiegu w celu skomentowania teraźniejszości. Pisarz interesował się polityką oraz z bliska przyglądał się dyplomacji państwa polskiego. Zaniepokojenie przyszłością kraju skłoniło autora do napisania dramatu „Odprawa posłów greckich”.

Tło utworu stanowi wojna trojańska, która jeszcze do niedawna była uznawana za bezdyskusyjnie prawdziwe wydarzenie historyczne. Obecnie historycy dzielą się na tych, którzy w prawdziwość tej bitwy wierzą, oraz na tych, którzy jej zaprzeczają. Mimo to w czasach tworzenia utworu przez

Kochanowskiego wojna trojańska uznawana była za rzeczywisty konflikt zbrojny. Historyczni bohaterowie i wydarzenia stanowią jedynie pewien sposób przekazu krytyki wobec władzy króla Zygmunta Augusta, ukrytego pod postacią Priama. Obecny władca zostaje ukazany jako podatny na wpływy innych, a kraj, którym rządzi, znajduje się na skraju upadku. Jednak ten stan jest spowodowany nie konfliktem zbrojnym z obcym mocarstwem, ale zepsuciem moralnym elit rządzących państwem. Kochanowski w swoim dziele umieszcza wskazówki dla rządzących, a przy tym ma nadzieję, że jego wizja się nie ziści, a kraj powróci do dawnej świetności. Przekaz utworu jest uniwersalny, co osiągnięto m.in. dzięki kreacji świata przedstawionego, stanowiącego jedynie tło wydarzeń. Jest on minimalistyczny, skupiony jedynie na najważniejszych dla utworu kwestiach (przykładowo – na sytuacji w Troi). Dużo większą wagę autor przywiązuje do postaci oraz do ich znaczenia. Antenor stanowi uosobienie postawy samego autora, postać Kasandry nawiązuje do misji Kochanowskiego, który nie jest wysłuchany, a Priam to władca Polski, przed którego słabościami próbuje ostrzec poeta.

Pisarze wielu epok odwoływali się do wydarzeń historycznych, by za ich pomocą skrytykować teraźniejszość. Poprzez sięganie do przeszłości, której skutki są nam znane, autorzy z łatwością mogli przekazać swoje obawy lub nadzieje na przyszłość. Taki zabieg artystyczny nadaje ukazanym wydarzeniom znaczenie wręcz symboliczne, dzięki czemu ich dzieła zyskują na wartości merytorycznej oraz mogą być odczytywane na wiele różnych sposobów. Poprzez przywołanie faktów oraz zdarzeń historycznych autorzy przypominają czytelnikom o wydarzeniach z przeszłości, a w rezultacie upamiętniają ich znaczenie dla teraźniejszości.

Ćwiczenie 3. Komentarz dla nauczyciela

Praca z analizą przykładowego tekstu jest ważnym elementem rozwijania własnych umiejętności tekstotwórczych. Uczniowie mogą zauważyć błędy w cudzych realizacjach i jeśli zrozumieją, z czego wynikają te błędy, będą bardziej świadomie unikać ich w swoich pracach. Ważne, aby umożliwić uczniom rozmowę i dyskusję, porównywanie ocen i wspólne wypracowywanie wniosków.

Ćwiczenie 3. Przykładowe rozwiązanie

Wypracowanie	Notatki ucznia
<p>Historia jest źródłem tożsamości człowieka oraz czynnikiem kształtującym poczucie przynależności do narodu. Artyści od wieków odwoływali się do przeszłości, by za jej pomocą ukazać teraźniejszość. Utwory, w których odwołania do wydarzeń historycznych stanowiły krytykę realiów współczesnych autorowi, omijały cenzurę, dzięki czemu literatura zachowała swoją subiektywność i prawdziwość przekazu odczuć oraz poglądów artysty. To właśnie w trudnych czasach pisarze musieli odnosić się do wydarzeń znajomych czytelnikowi, tak by poprzez ich przywołanie zmusić obiorcę do refleksji nad otaczającą go rzeczywistością.</p> <p>Jednym z najbardziej znanych przykładów tego zabiegu jest „Potop” Henryka Sienkiewicza, wchodzący w skład „Trylogii”. Temat dzieła stanowi wojna polsko-szwedzka, która rozpoczęła się w 1655 roku. Autor umieścił fabułę swojej powieści w Polsce XVII wieku, ponieważ starał się przypomnieć rodakom o dawnej świetności ojczyzny, która już od prawie dziewięćdziesięciu lat znajdowała się pod zaborami. Fabuły „Potopu” nie należy jednak traktować jako idealnego odwzorowania historii, ponieważ wiele wydarzeń oraz ich znaczenie zmieniono na potrzeby utworu.</p> <p>Najazd szwedzki ukazano w sposób optymistyczny, a skuteczna obrona ojczyzny zależy od patriotycznych jednostek, które mimo upadku moralnego Polaków okazują się zdolne do uratowania narodu.</p> <p>Przykładem takiego wydarzenia opisanego w książce jest obrona Jasnej Góry, która udała się jedynie dzięki poświęceniu Kmicica. Pod przybranym nazwiskiem Babinicz bohater przedostaje się do Częstochowy, aby ostrzec mnichów przed planami zajęcia klasztoru. Zostaje tam aż do oblężenia, podczas którego wykazuje się niebywałą odwagą – wysadza kolubrynę, która powodowała ogromne szkody w umocnieniach obronnych klasztoru. Ofensywa szwedzka zakończyła się niepowodzeniem dzięki śmiałym działaniom Kmicica, podczas których został on ranny oraz wzięty w niewolę.</p>	<p>Określenie podejścia do problemu: historia w literaturze jako punkt odniesienia dla teraźniejszości.</p> <p>Funkcja umieszczenia wydarzeń w czasach potopu szwedzkiego.</p>

Sienkiewicz, poprzez ukazanie takiej wersji historii, w której nigdy nie jest za późno, aby zacząć walczyć w słusznej sprawie, stara się pokazać czytelnikowi, że nawet kiedy wydaje się, że kraj już przepadł, sytuacja zawsze może się odmienić. Dzięki temu widać, że powieść kierowana była do ludzi żyjących w czasach zaborów, aby rozbudzić w nich optymizm i nadzieję na odzyskanie niepodległości. Czytelnicy mają brać przykład z bohaterów i – zgodnie ze słowami Onufrego Zagłoby – wspominać ich w trudnych czasach. Mimo że postacie „Potopu” odgrywają kluczową rolę we właściwym odbiorze oraz w trafnej interpretacji utworu, ich charakterystyka nie jest skomplikowana, a każdego bohatera wyróżnia kilka specyficznych cech. Dzięki temu w powieści występuje bardzo wyraźny podział na osoby odbierane przez czytelnika w sposób pozytywny i na te oceniane negatywnie, przeprowadzony według prostego schematu, w którym antagonistą jest zdrajca i wróg, a protagonistą – patriota broniący ojczyzny. Ci drudzy podlegają heroizacji, a ich szlachetne uczynki są wyolbrzymiane, w przeciwieństwie do potępianego działania postaci ukazanych w powieści jako negatywne.

Oprócz prezentowania pewnych wzorców zachowań, bohaterowie mają w „Potopie” jeszcze jedną ważną funkcję, jaką jest dopełnienie kreacji świata przedstawionego, zrealizowaną przez użycie języka stylizowanego na siedemnastowieczny.

Poprzez zastosowane archaizmy (głównie leksykalne, fleksyjne oraz składniowe), charakterystyczne zwroty grzecznościowe, łacińskie wtrącenia oraz wyrazy pochodzące ze słownictwa wojskowego czytelnik poznaje realia językowe tamtej epoki. Połączenie stylizowanych wypowiedzi bohaterów z opisami prawdziwych wydarzeń historycznych powoduje, że świat przedstawiony w powieści wydaje się kompletny i rzeczywisty.

Okoliczności powstania „Potopu” są zbliżone do genezy innego dzieła. Tak jak Sienkiewicz, który dzięki wykorzystaniu wydarzeń historycznych uniknął cenzury, Adam Mickiewicz użył tego zabiegu podczas tworzenia utworu „Konrad Wallenrod”. Prace nad dziełem pisarz zaczął po oskarżeniu o antyrosyjską działalność, przez co uzyskanie zgody na wydanie dzieła było dużo trudniejsze niż w przypadku innych artystów. Kłopoty z cenzurą udało się Mickiewiczowi pokonać przez umieszczenie fabuły w odległej przeszłości, dzięki czemu mógł on pisać o problemach Polski bez narażania się zaborcy.

Utwór opowiada o wojnie, która wybuchła w XIV wieku między Litwą a zakonem krzyżackim. „Konrad Wallenrod” jest powieścią poetycką o człowieku, który poświęca całe swoje życie dla zemsty na wrogu. Wie, że nie wygra w pojedynkę, dlatego posuwa się do podstępu, by osiągnąć swój cel. Bohater morduje innego rycerza, przybiera jego imię, następnie walczy przeciwko swojej ojczyźnie, aby zdobyć zaufanie Krzyżaków i zostać wielkim mistrzem. Gdy i to mu się udaje, świadomie wybiera najgorszą taktykę, tak by jego podwładni ponieśli klęskę. Mimo że stanowi to pogwałcenie kodeksu rycerskiego, Konrad działa z pobudek patriotycznych.

Omówienie funkcji, jaką pełnił wybór i przedstawienie wydarzeń historycznych w lekturze.

Analiza sposobów i funkcji kreowania bohaterów w „Potopie”.

Funkcjonalne odniesienia do terminologii językoznawczej.

Funkcjonalne przywołanie wiedzy o języku i stylistyce.

Przywołanie kontekstu biograficznego / historycznego.

<p>Mickiewicz, podobnie jak Sienkiewicz, krytykuje współczesną mu rzeczywistość poprzez przywołanie wydarzeń historycznych. Porwanie i wychowanie głównego bohatera przez zakon krzyżacki jest odwołaniem do rusyfikacji młodzieży, a Litwa symbolizuje Polskę, w której trwają przygotowania do powstania listopadowego. Również motto, które autor umieścił na początku utworu, można interpretować jako zachętę do skrytej walki z zaborcą. Cytat, pochodzący z książki Niccolò Machiavellego „Księżę”, odczytujemy jako nakaz pamiętania o swojej tożsamości narodowej oraz zaangażowania się w działalność niepodległościową, mimo powierzchownego posłuszeństwa wobec caratu.</p> <p>Mickiewicz zachęca swoich odbiorców do przyjmowania postawy charakterystycznej dla wallenrodzizmu, zaczerpniętej z jego utworu. Cechuje się ona poświęceniem wszystkiego dla obrony ojczyzny, podporządkowaniem całego swojego życia zemście. Osoba kierująca się wallenrodzizmem nie waha się użyć podstępów, odrzuca moralność w imię słusznej sprawy. Najważniejszym celem takiego człowieka jest zagwarantowanie niepodległości i dobrobytu dla ojczyzny, nawet kosztem własnego szczęścia i życia. Walter Alf, bo tak naprawdę nazywał się bohater utworu, poświęca swoje życie rodzinne – porzuca żonę i skazuje ją na los pustelnicy. Sam również nie zazna spokoju, dręczony przez wyrzuty sumienia, aż w końcu popełni samobójstwo, aby rozpaczliwie ocalić resztki swojego honoru. Świat przedstawiony w utworze sprzyja postawie prezentowanej przez Konrada, który zdaje sobie sprawę z przewagi przeciwnika. Odzworowuje to odczucia samego autora, który uświadomił sobie potęgę Rosji po przegranym powstaniu dekabrystów. Mocarstwo, które jest zbyt potężne, aby móc wygrać z nim w otwartej walce, należy pokonać innymi sposobami.</p> <p>W zupełnie innych okolicznościach została napisana „Odprawa posłów greckich” Jana Kochanowskiego. W przeciwieństwie do poprzednich przykładów, to dzieło powstało w okresie niepodległości Polski, lecz autor używa podobnego zabiegu w celu skomentowania teraźniejszości. Pisarz interesował się polityką oraz z bliska przyglądał się dyplomacji państwa polskiego. Zaniepokojenie przyszłością kraju skłoniło autora do napisania dramatu „Odprawa posłów greckich”.</p> <p>Tło utworu stanowi wojna trojańska, która jeszcze do niedawna była uznawana za bezdyskusyjnie prawdziwe wydarzenie historyczne. Obecnie historycy dzielą się na tych, którzy w prawdziwość tej bitwy wierzą, oraz na tych, którzy jej zaprzeczają. Mimo to w czasach tworzenia utworu przez Kochanowskiego wojna trojańska uznawana była za rzeczywisty konflikt zbrojny. Historyczni bohaterowie i wydarzenia stanowią jedynie pewien sposób przekazu krytyki wobec władzy króla Zygmunta Augusta, ukrytego pod postacią Priama. Obecny władca zostaje ukazany jako podatny na wpływy innych, a kraj, którym rządzi, znajduje się na skraju upadku. Jednak ten stan jest spowodowany nie konfliktem zbrojnym z obcym mocarstwem, ale zepsuciem moralnym elit rządzących państwem. Kochanowski w</p>	<p>Funkcja kostiumu historycznego w <i>Konradzie Wallenrodzie</i>. Symbolika.</p> <p>Odniesienie do znajomości <i>Księcia</i>.</p> <p>Kontekst: wyjaśnienie koncepcji wallenrodzizmu i odniesienie jej do tekstu Mickiewicza.</p> <p>Kontekst: tło historyczne powstania utworu Mickiewicza</p> <p>Kontekst historyczny.</p> <p>Funkcjonalne odniesienie przesłania utworu do wiodącego problemu pracy.</p>
--	---

<p>swoim dziele umieszcza wskazówki dla rządzących, a przy tym ma nadzieję, że jego wizja się nie ziści, a kraj powróci do dawnej świetności. Przekaz utworu jest uniwersalny, co osiągnięto m.in. dzięki kreacji świata przedstawionego, stanowiącego jedynie tło wydarzeń. Jest on minimalistyczny, skupiony jedynie na najważniejszych dla utworu kwestiach (przykładowo – na sytuacji w Troi). Dużo większą wagę autor przywiązuje do postaci oraz do ich znaczenia. Antenor stanowi uosobienie postawy samego autora, postać Kasandry nawiązuje do misji Kochanowskiego, który nie jest wysłuchany, a Priam to władca Polski, przed którego słabościami próbuje ostrzec poeta.</p> <p>Pisarze wielu epok odwoływali się do wydarzeń historycznych, by za ich pomocą skrytykować teraźniejszość. Poprzez sięganie do przeszłości, której skutki są nam znane, autorzy z łatwością mogli przekazać swoje obawy lub nadzieje na przyszłość. Takie zabiegi artystyczne nadaje ukazanym wydarzeniom znaczenie wręcz symboliczne, dzięki czemu ich dzieła zyskują na wartości merytorycznej oraz mogą być odczytywane na wiele różnych sposobów. Poprzez przywołanie faktów oraz zdarzeń historycznych autorzy przypominają czytelnikom o wydarzeniach z przeszłości, a w rezultacie upamiętniają ich znaczenie dla teraźniejszości.</p>	<p>Podsumowanie: uogólnienie.</p> <p>Trafne posługiwanie się pojęciami.</p>
---	---

- Wypracowanie odnosi się do historii jako źródła refleksji o czasach współczesnych autorom tekstów. To rozumienie zagadnienia jest konsekwentnie rozwijane w całej pracy. Lektury dobrano adekwatnie: wszystkie przywołane teksty pokazują zdarzenia z przeszłości jako kostium dla współczesności.
- W wypracowaniu przywołano odpowiednie informacje z lektur, obudowane komentarzem, dzięki czemu czytelnik może się łatwo zorientować, jaką funkcję pełnią te spostrzeżenia dla toku argumentacji.
- Omówienie lektur wzbogacone jest o pogłębioną analizę struktury tekstów (np. konstrukcji bohaterów czy sposobów kształtowania świata przedstawionego).
- W pracy pojawiają się funkcjonalne odniesienia do różnych kontekstów. Dobrym pomysłem byłoby jednak pogłębienie omówienia przynajmniej jednego z nich.
- O erudycji zdającego świadczą pojęcia użyte w wypracowaniu.

Ćwiczenie 4. Kompozycja – wstęp i zakończenie

Zestaw dla ucznia

Przeczytajcie ponownie wstęp i zakończenie pracy. Sprawdźcie, czy ze wstępu wynika, jaki tok rozumowania przyjął autor wypracowania: czy np. sformułował pytania badawcze / hipotezę / tezę. Następnie sprawdźcie, czy to, co napisał w zakończeniu jest zasadne wobec rozwinięcia – podkreślcie odpowiednie fragmenty. W lewej kolumnie tabeli zanotujcie swoje spostrzeżenia.

Fragment wypracowania	Notatki ucznia
<p>Wstęp</p> <p>Historia jest źródłem tożsamości człowieka oraz czynnikiem kształtującym poczucie przynależności do narodu. Artyści od wieków odwoływali się do przeszłości, by za jej pomocą ukazać teraźniejszość. Utwory, w których odwołania do wydarzeń historycznych stanowiły krytykę realiów współczesnych autorowi, omijały cenzurę, dzięki czemu literatura zachowała swoją subiektywność i prawdziwość przekazu odczuć oraz poglądów artysty. To właśnie w trudnych czasach pisarze musieli odnosić się do wydarzeń znajomych czytelnikowi, tak by poprzez ich przywołanie zmusić odbiorcę do refleksji nad otaczającą go rzeczywistością.</p> <p>Zakończenie</p> <p>Pisarze wielu epok odwoływali się do wydarzeń historycznych, by za ich pomocą skrytykować teraźniejszość. Poprzez sięganie do przeszłości, której skutki są nam znane, autorzy z łatwością mogli przekazać swoje obawy lub nadzieje na przyszłość. Taki zabieg artystyczny nadaje ukazanym wydarzeniom znaczenie wręcz symboliczne, dzięki czemu ich dzieła zyskują na wartości merytorycznej oraz mogą być odczytywane na wiele różnych sposobów. Poprzez przywołanie faktów oraz zdarzeń historycznych autorzy przypominają czytelnikom o wydarzeniach z przeszłości, a w rezultacie upamiętniają ich znaczenie dla teraźniejszości.</p>	

Ćwiczenie 4.

Komentarz dla nauczyciela

Ten etap pracy pozwoli przygotować się do analizy kompozycji zasadniczej części pracy – rozwinięcia zawierającego argumentację.

Ćwiczenie 4.

Przykładowe rozwiązanie

Fragment wypracowania	Notatki ucznia
<p>Wstęp</p> <p>Historia jest źródłem tożsamości człowieka oraz czynnikiem kształtującym poczucie przynależności do narodu. <u>Artyści od wieków odwoływali się do przeszłości, by za jej pomocą ukazać teraźniejszość.</u> Utwory, w których odwołania do wydarzeń historycznych stanowiły krytykę realiów współczesnych autorowi, omijały cenzurę, dzięki czemu literatura zachowała swoją subiektywność i prawdziwość przekazu odczuć oraz poglądów artysty. <u>To właśnie w trudnych czasach pisarze musieli odnosić się do wydarzeń znajomym czytelnikowi, tak by poprzez ich przywołanie zmusić odbiorcę do refleksji nad otaczającą go rzeczywistością.</u></p> <p>Zakończenie</p> <p><u>Pisarze wielu epok odwoływali się do wydarzeń historycznych, by za ich pomocą skrytykować teraźniejszość. Poprzez sięganie do przeszłości, której skutki są nam znane, autorzy z łatwością mogli przekazać swoje obawy lub nadzieje na przyszłość. Taki zabieg artystyczny nadaje ukazanym wydarzeniom znaczenie wręcz symboliczne, dzięki czemu ich dzieła zyskują na wartości merytorycznej oraz mogą być odczytywane na wiele różnych sposobów.</u> Poprzez przywołanie faktów oraz zdarzeń historycznych autorzy przypominają czytelnikom o wydarzeniach z przeszłości, a w rezultacie upamiętniają ich znaczenie dla teraźniejszości.</p>	<p>Autor formułuje tezę – stwierdza, że zasadniczą funkcją odniesień do historii jest refleksja nad teraźniejszością.</p> <p>Dodatkowe zawężenie rozważań: literatura w trudnych czasach.</p> <p>Powtórzenie tezy, wzbogacenie wniosku o konstatację na temat symbolicznego znaczenia wydarzeń historycznych w literaturze.</p>

Ćwiczenie 5. Kompozycja – układ treści,

Zestaw dla ucznia

Przeczytajcie ponownie zasadniczą część wypracowania (rozwińcie). Sprawdźcie, czy autor wypracowania konsekwentnie analizuje problem tzn. czy i jak odnosi się do wstępu: czy np. odpowiada na pytania badawcze, sprawdza hipotezę albo potwierdza tezę. W lewej kolumnie tabeli zanotujcie swoje spostrzeżenia.

Fragment wypracowania	Jak w rozwinięciu odniesiono się do problemu? <u>Czy wszystkie fragmenty są istotne dla rozważanego problemu?</u>
<p>Jednym z najbardziej znanych przykładów tego zabiegu jest „Potop” Henryka Sienkiewicza, wchodzący w skład „Trylogii”. Temat dzieła stanowi wojna polsko-szwedzka, która rozpoczęła się w 1655 roku. Autor umieścił fabułę swojej powieści w Polsce XVII wieku, ponieważ chciał przypomnieć rodakom o dawnej świetności ojczyzny, która już od prawie dziewięćdziesięciu lat znajdowała się pod zaborami. Fabuły „Potopu” nie należy jednak traktować jako idealnego odwzorowania historii, ponieważ wiele wydarzeń oraz ich znaczenie zmieniono na potrzeby utworu. Najazd szwedzki ukazano w sposób optymistyczny, a skuteczna obrona ojczyzny zależy od patriotycznych jednostek, które mimo upadku moralnego Polaków okazują się zdolne do uratowania narodu.</p> <p>Przykładem takiego wydarzenia opisanego w książce jest obrona Jasnej Góry, która udała się jedynie dzięki poświęceniu Kmicica. Pod przybranym nazwiskiem Babinicz bohater przedostaje się do Częstochowy, aby ostrzec mnichów przed planami zajęcia klasztoru. Zostaje tam aż do oblężenia, podczas którego wykazuje się niebywałą odwagą – wysadza kolubrynę, która powodowała ogromne szkody w umocnieniach obronnych klasztoru. Ofensywa szwedzka zakończyła się niepowodzeniem dzięki śmiałym działaniom Kmicica, podczas których został on ranny oraz wzięty w niewolę.</p> <p>Sienkiewicz, poprzez ukazanie takiej wersji historii, w której nigdy nie jest za późno, aby zacząć walczyć w słusznej sprawie, stara się pokazać czytelnikowi, że nawet kiedy wydaje się, że kraj już przepadł, sytuacja zawsze może się odmienić. Dzięki temu widać, że powieść była kierowana do ludzi żyjących w czasach zaborów, aby rozbudzić w nich optymizm i nadzieję na odzyskanie niepodległości. Czytelnicy mają brać przykład z bohaterów i – zgodnie ze słowami Onufrego Zagłoby – wspominać ich w trudnych czasach. Mimo że postacie „Potopu” odgrywają kluczową rolę we właściwym odbiorze oraz w trafnej interpretacji utworu, ich charakterystyka nie jest skomplikowana, a każdego bohatera wyróżnia kilka specyficznych cech. Dzięki temu w powieści występuje bardzo wyraźny podział na osoby odbierane przez czytelnika w sposób pozytywny i na te oceniane negatywnie, przeprowadzony według prostego schematu, w którym antagonistą jest</p>	

zdrajca i wróg, a protagonistą – patriota broniący ojczyzny. Ci drudzy podlegają heroizacji, a ich szlachetne uczynki są wyolbrzymiane, w przeciwieństwie do potępianego działania postaci ukazanych w powieści jako negatywne.

Oprócz prezentowania pewnych wzorców zachowań, bohaterowie mają w „Potopie” jeszcze jedną ważną funkcję, jaką jest dopełnienie kreacji świata przedstawionego, zrealizowaną przez użycie języka stylizowanego na siedemnastowieczny. Poprzez zastosowane archaizmy (głównie leksykalne, fleksyjne oraz składniowe), charakterystyczne zwroty grzesznościowe, łacińskie wtrącenia oraz wyrazy pochodzące ze słownictwa wojskowego czytelnik poznaje realia językowe tamtej epoki. Połączenie stylizowanych wypowiedzi bohaterów z opisami prawdziwych wydarzeń historycznych powoduje, że świat przedstawiony w powieści wydaje się kompletny i rzeczywisty.

Okoliczności powstania „Potopu” są zbliżone do genezy innego dzieła. Tak jak Sienkiewicz, który dzięki wykorzystaniu wydarzeń historycznych uniknął cenzury, Adam Mickiewicz użył tego zabiegu podczas tworzenia utworu „Konrad Wallenrod”. Prace nad dziełem pisarz zaczął po oskarżeniu o antyrosyjską działalność, przez co uzyskanie zgody na wydanie dzieła było dużo trudniejsze niż w przypadku innych artystów. Kłopoty z cenzurą udało się Mickiewiczowi pokonać przez umieszczenie fabuły w odległej przeszłości, dzięki czemu mógł on pisać o problemach Polski bez narażania się zaborcy.

Utwór opowiada o wojnie, która wybuchła w XIV wieku między Litwą a zakonem krzyżackim. „Konrad Wallenrod” jest powieścią poetycką o człowieku, który poświęca całe swoje życie dla zemsty na wrogu. Wie, że nie wygra w pojedynkę, dlatego posuwa się do podstępu, aby osiągnąć swój cel. Bohater morduje innego rycerza, przybiera jego imię, następnie walczy przeciwko swojej ojczyźnie, aby zdobyć zaufanie Krzyżaków i zostać wielkim mistrzem. Gdy i to mu się udaje, świadomie wybiera najgorszą taktykę, tak by jego podwładni ponieśli klęskę. Mimo że stanowi to pogwałcenie kodeksu rycerskiego, Konrad działa z pobudek patriotycznych.

Mickiewicz, podobnie jak Sienkiewicz, krytykuje współczesną mu rzeczywistość poprzez przywołanie wydarzeń historycznych. Porwanie i wychowanie głównego bohatera przez zakon krzyżacki jest odwołaniem do rusyfikacji młodzieży, a Litwa symbolizuje Polskę, w której trwają przygotowania do powstania listopadowego. Również motto, które autor umieścił na początku utworu, można interpretować jako zachętę do skrytej walki z zaborcą. Cytat, pochodzący z książki Niccola Machiavellego „Książę”, odczytujemy jako nakaz pamiętania o swojej tożsamości narodowej oraz zaangażowania się w działalność niepodległościową, mimo powierzchownego posłuszeństwa wobec caratu.

Mickiewicz zachęca swoich odbiorców do przyjmowania postawy charakterystycznej dla wallenrodyzmu, zaczerpniętej z jego utworu. Cechuje się ona poświęceniem wszystkiego dla obrony ojczyzny, podporządkowaniem całego swojego życia zemście. Osoba kierująca się wallenrodyzmem nie waha się użyć podstępu, odrzuca moralność w imię słusznej sprawy. Najważniejszym celem takiego człowieka jest zagwarantowanie niepodległości i dobrobytu dla ojczyzny, nawet kosztem własnego szczęścia i życia. Walter Alf, bo tak naprawdę nazywał się

bohater utworu, poświęca swoje życie rodzinne – porzuca żonę i skazuje ją na los pustelnicy. Sam również nie zazna spokoju, dręczony przez wyrzuty sumienia, aż w końcu popełni samobójstwo, aby rozpaczliwie ocalić resztki swojego honoru. Świat przedstawiony w utworze sprzyja postawie prezentowanej przez Konrada, który zdaje sobie sprawę z przewagi przeciwnika. Odwzorowuje to odczucia samego autora, który uświadomił sobie potęgę Rosji po przegranym powstaniu dekabrystów. Mocarstwo, które jest zbyt potężne, aby móc wygrać z nim w otwartej walce, należy pokonać innymi sposobami.

W zupełnie innych okolicznościach została napisana „Odprawa posłów greckich” Jana Kochanowskiego. W przeciwieństwie do poprzednich przykładów, to dzieło powstało w okresie niepodległości Polski, lecz autor używa podobnego zabiegu w celu skomentowania teraźniejszości. Pisarz interesował się polityką oraz z bliska przyglądał się dyplomacji państwa polskiego. Zaniepokojenie przyszłością kraju skłoniło autora do napisania dramatu „Odprawa posłów greckich”.

Tło utworu stanowi wojna trojańska, która jeszcze do niedawna była uznawana za bezdyskusyjnie prawdziwe wydarzenie historyczne. Obecnie historycy dzielą się na tych, którzy w prawdziwość tej bitwy wierzą, oraz na tych, którzy jej zaprzeczają. Mimo to w czasach tworzenia utworu przez Kochanowskiego wojnę trojańską uznawano za rzeczywisty konflikt zbrojny. Historyczni bohaterowie i wydarzenia stanowią jedynie pewien sposób przekazu krytyki wobec władzy króla Zygmunta Augusta, ukrytego pod postacią Priama. Obecny władca zostaje ukazany jako podatny na wpływy innych, a kraj, którym rządzi, znajduje się na skraju upadku. Jednak ten stan jest spowodowany nie konfliktem zbrojnym z obcym mocarstwem, ale zepsuciem moralnym elit rządzących państwem. Kochanowski w swoim dziele umieszcza wskazówki dla rządzących, a przy tym ma nadzieję, że jego wizja się nie ziści, a kraj powróci do dawnej świetności. Przekaz utworu jest uniwersalny, co osiągnięto m.in. dzięki kreacji świata przedstawionego, stanowiącego jedynie tło wydarzeń. Jest on minimalistyczny, skupiony jedynie na najważniejszych dla utworu kwestiach (przykładowo – na sytuacji w Troi). Dużo większą wagę autor przywiązuje do postaci oraz do ich znaczenia. Antenor stanowi uosobienie postawy samego autora, postać Kasandry nawiązuje do misji Kochanowskiego, który nie jest wysłuchany, a Priam to władca Polski, przed którego słabościami próbuje ostrzec poeta.

Ćwiczenie 5.

Komentarz dla nauczyciela

Warto także zaproponować uczniom pocięcie tekstu na akapity i sprawdzenie, czy w innym układzie praca nadal ma sens. Jeśli go traci, to należy rozważyć, jakie elementy tekstu decydują o jego spójności w pierwotnej formie.

Ćwiczenie 5.

Przykładowe rozwiązanie

Fragment wypracowania	Jak w rozwinięciu odniesiono się do problemu? <u>Czy wszystkie fragmenty są istotne dla rozważanego problemu?</u>
<p>Jednym z najbardziej znanych przykładów tego zabiegu jest „Potop” Henryka Sienkiewicza, wchodzący w skład „Trylogii”. Temat dzieła stanowi wojna polsko-szwedzka, która rozpoczęła się w 1655 roku. Autor umieścił fabułę swojej powieści w Polsce XVII wieku, ponieważ chciał przypomnieć rodakom o dawnej świetności ojczyzny, która już od prawie dziewięćdziesięciu lat znajdowała się pod zaborami. Fabuły „Potopu” nie należy jednak traktować jako idealnego odwzorowania historii, ponieważ wiele wydarzeń oraz ich znaczenie zmieniono na potrzeby utworu. Najazd szwedzki ukazano w sposób optymistyczny, a skuteczna obrona ojczyzny zależy od patriotycznych jednostek, które mimo upadku moralnego Polaków okazują się zdolne do uratowania narodu.</p> <p>Przykładem takiego wydarzenia opisanego w książce jest obrona Jasnej Góry, która udała się jedynie dzięki poświęceniu Kmicica. Pod przybranym nazwiskiem Babinicz bohater przedostaje się do Częstochowy, aby ostrzec mnichów przed planami zajęcia klasztoru. Zostaje tam aż do oblężenia, podczas którego wykazuje się niebywałą odwagą – wysadza kolubrynę, która powodowała ogromne szkody w umocnieniach obronnych klasztoru. Ofensywa szwedzka zakończyła się niepowodzeniem dzięki śmiałym działaniom Kmicica, podczas których został on ranny oraz wzięty w niewolę.</p> <p>Sienkiewicz, poprzez ukazanie takiej wersji historii, w której nigdy nie jest za późno, aby zacząć walczyć w słusznej sprawie, stara się pokazać czytelnikowi, że nawet kiedy wydaje się, że kraj już przepadł, sytuacja zawsze może się odmienić. Dzięki temu widać, że powieść była kierowana do ludzi żyjących w czasach zaborów, aby rozbudzić w nich optymizm i nadzieję na odzyskanie niepodległości. Czytelnicy mają brać przykład z bohaterów i – zgodnie ze słowami Onufrego Zagłoby – wspominać ich w trudnych czasach. Mimo że postacie „Potopu” odgrywają kluczową rolę we właściwym odbiorze oraz w trafnej interpretacji utworu, ich charakterystyka nie jest skomplikowana, a każdego bohatera wyróżnia kilka specyficznych cech. Dzięki temu</p>	<p>Wybór lektury: najbardziej oczywisty/znany/ewidentny przykład wykorzystania historii do refleksji o teraźniejszości.</p> <p>Uogólnienie: odniesienie do tezy ze wstępu.</p>

w powieści występuje bardzo wyraźny podział na osoby odbierane przez czytelnika w sposób pozytywny i na te oceniane negatywnie, przeprowadzony według prostego schematu, w którym antagonistą jest zdrajca i wróg, a protagonistą – patriota broniący ojczyzny. Ci drudzy podlegają heroizacji, a ich szlachetne uczynki są wyolbrzymiane, w przeciwieństwie do potępianego działania postaci ukazanych w powieści jako negatywne.

Oprócz prezentowania pewnych wzorców zachowań, bohaterowie mają w „Potopie” jeszcze jedną ważną funkcję, jaką jest dopełnienie kreacji świata przedstawionego, zrealizowaną przez użycie języka stylizowanego na siedemnastowieczny. Poprzez zastosowane archaizmy (głównie leksykalne, fleksyjne oraz składniowe), charakterystyczne zwroty grzesnościowe, łacińskie wtrącenia oraz wyrazy pochodzące ze słownictwa wojskowego czytelnik poznaje realia językowe tamtej epoki. Połączenie stylizowanych wypowiedzi bohaterów z opisami prawdziwych wydarzeń historycznych powoduje, że świat przedstawiony w powieści wydaje się kompletny i rzeczywisty.

Okoliczności powstania „Potopu” są zbliżone do genezy innego dzieła. Tak jak Sienkiewicz, który dzięki wykorzystaniu wydarzeń historycznych uniknął cenzury, Adam Mickiewicz użył tego zabiegu podczas tworzenia utworu „Konrad Wallenrod”. Prace nad dziełem pisarz zaczął po oskarżeniu o antyrosyjską działalność, przez co uzyskanie zgody na wydanie dzieła było dużo trudniejsze niż w przypadku innych artystów. Kłopoty z cenzurą udało się Mickiewiczowi pokonać przez umieszczenie fabuły w odległej przeszłości, dzięki czemu mógł on pisać o problemach Polski bez narażania się zaborcy.

Utwór opowiada o wojnie, która wybuchła w XIV wieku między Litwą a zakonem krzyżackim. „Konrad Wallenrod” jest powieścią poetycką o człowieku, który poświęca całe swoje życie dla zemsty na wrogu. Wie, że nie wygra w pojedynkę, dlatego posuwa się do podstępu, aby osiągnąć swój cel. Bohater morduje innego rycerza, przybiera jego imię, następnie walczy przeciwko swojej ojczyźnie, aby zdobyć zaufanie Krzyżaków i zostać wielkim mistrzem. Gdy i to mu się udaje, świadomie wybiera najgorszą taktykę, tak by jego podwładni ponieśli klęskę. Mimo że stanowi to pogwałcenie kodeksu rycerskiego, Konrad działa z pobudek patriotycznych.

Mickiewicz, podobnie jak Sienkiewicz, krytykuje współczesną mu rzeczywistość poprzez przywołanie wydarzeń historycznych. Porwanie i wychowanie głównego bohatera przez zakon krzyżacki jest odwołaniem do rusefikacji młodzieży, a Litwa symbolizuje Polskę, w której trwają przygotowania do powstania listopadowego. Również motto, które autor umieścił na początku utworu, można interpretować jako zachętę do skrytej walki z zaborcą. Cytat, pochodzący z książki Niccolò Machiavellego „Książę”, odczytujemy jako nakaz pamiętania o swojej tożsamości narodowej oraz zaangażowania się w działalność niepodległościową, mimo powierzchownego posłuszeństwa wobec caratu.

Mickiewicz zachęca swoich odbiorców do przyjmowania postawy charakterystycznej dla wallenrodyzmu, zaczerpniętej z jego utworu. Cechuje się ona poświęceniem wszystkiego dla obrony ojczyzny, podporządkowaniem całego swojego życia zemście. Osoba kierująca się wallenrodyzmem nie waha się użyć podstępu, odrzuca moralność w imię

Nawiązanie do tezy:
krytyka rzeczywistości.

śluszej sprawy. Najważniejszym celem takiego człowieka jest zagwarantowanie niepodległości i dobrobytu dla ojczyzny, nawet kosztem własnego szczęścia i życia. Walter Alf, bo tak naprawdę nazywał się bohater utworu, poświęca swoje życie rodzinne – porzuca żonę i skazuje ją na los pustelnicy. Sam również nie zazna spokoju, dręczony przez wyrzuty sumienia, aż w końcu popełni samobójstwo, aby rozpaczliwie ocalić resztki swojego honoru. Świat przedstawiony w utworze sprzyja postawie prezentowanej przez Konrada, który zdaje sobie sprawę z przewagi przeciwnika. Odwzorowuje to odczucia samego autora, który uświadomił sobie potęgę Rosji po przegranej powstaniu dekabrystów. Mocarstwo, które jest zbyt potężne, aby móc wygrać z nim w otwartej walce, należy pokonać innymi sposobami.

W zupełnie innych okolicznościach została napisana „Odprawa posłów greckich” Jana Kochanowskiego. W przeciwieństwie do poprzednich przykładów, to dzieło powstało w okresie niepodległości Polski, lecz autor używa podobnego zabiegu w celu skomentowania teraźniejszości. Pisarz interesował się polityką oraz z bliska przyglądał się dyplomacji państwa polskiego. Zaniepokojenie przyszłością kraju skłoniło autora do napisania dramatu „Odprawa posłów greckich”.

Tło utworu stanowi wojna trojańska, która jeszcze do niedawna była uznawana za bezdyskusyjnie prawdziwe wydarzenie historyczne. Obecnie historycy dzielą się na tych, którzy w prawdziwość tej bitwy wierzą, oraz na tych, którzy jej zaprzeczają. Mimo to w czasach tworzenia utworu przez Kochanowskiego wojnę trojańską uznawano za rzeczywisty konflikt zbrojny. Historyczni bohaterowie i wydarzenia stanowią jedynie pewien sposób przekazu krytyki wobec władzy króla Zygmunta Augusta, ukrytego pod postacią Priama. Obecny władca zostaje ukazany jako podatny na wpływy innych, a kraj, którym rządzi, znajduje się na skraju upadku. Jednak ten stan jest spowodowany nie konfliktem zbrojnym z obcym mocarstwem, ale zepsuciem moralnym elit rządzących państwem. Kochanowski w swoim dziele umieszcza wskazówki dla rządzących, a przy tym ma nadzieję, że jego wizja się nie ziści, a kraj powróci do dawnej świetności. Przekaz utworu jest uniwersalny, co osiągnięto m.in. dzięki kreacji świata przedstawionego, stanowiącego jedynie tło wydarzeń. Jest on minimalistyczny, skupiony jedynie na najważniejszych dla utworu kwestiach (przykładowo – na sytuacji w Troi). Dużo większą wagę autor przywiązuje do postaci oraz do ich znaczenia. Antenor stanowi uosobienie postawy samego autora, postać Kasandry nawiązuje do misji Kochanowskiego, który nie jest wysłuchany, a Priam to władca Polski, przed którego słabościami próbuje ostrzec poeta.

Fragment nieistotny.

Pokazanie kostiumu historycznego w jego uniwersalnym znaczeniu – odniesienie do tezy.

Uczeń konsekwentnie stosuje problemowy układ treści, co podkreśla użyciem odpowiednich fraz łączących akapity. W ten sposób także buduje spójność tekstu. Poszczególne akapity, chociaż łączy je sformułowana we wstępie teza, pokazują za każdym razem nieco inny aspekt problemu.